

Sense of place in relatie tot gedragskenmerken

Augustus 2012
Madeleen Brouwer
MSc thesis Sociaal ruimtelijke analyse
Wageningen Universiteit

Augustus 2012

Wageningen Universiteit
Afdeling van Omgevingswetenschappen

MSc thesis Sociaal ruimtelijke analyse
Vak code: SAL-80436

Madeleen Helene Brouwer
Studentnummer: 861214 135 080

Begeleider: Dr. Ir. M. H. Jacobs
2^e Beoordelaar: Dr. K. Peters

Sense of place in relatie tot gedragskenmerken

*Kwantitatieve studie onder recreatieve gebruikers
van het Wageningse uiterwaarden gebied*

Samenvatting

Sense of place is een concept wat gebruikt wordt om de mentale bindingen die mensen voor een plaats ontwikkelen te beschrijven. Deze mentale bindingen zijn voor elk individu anders en gebaseerd op de ervaringen die een mens in zijn leven meemaakt. Binnen deze studie is er onderzoek gedaan naar gedragsaspecten waarvan wordt verwacht dat zij sense of place vorming beïnvloeden. De bestudeerde gedragsaspecten zijn; het totaal aantal ondernomen activiteiten en het soort activiteiten ondernomen op een bepaalde plaats. Vervolgens is er bestudeerd of hiermee verbanden met sense of place konden worden aangetoond. Voor deze studie is het uiterwaardengebied van Wageningen gebruikt als plaats. Met behulp van een kwantitatieve studie zijn de mogelijke verbanden onderzocht (n=315). Hierbij is gebruik gemaakt van twee meetinstrumenten, de 1-item meting en 20-item meting. De laatste methode van meting was nog niet eerder toegepast. Uit de studie komt naar voren dat er een verband is tussen het aantal ondernomen activiteiten en sense of place. Evenals dat bepaalde activiteiten hier meer aan bijdragen dan andere. Daarnaast bleek de voor het eerst toegepaste meetmethode betrouwbaar, onderscheidend en vergelijkbaar met de standaard meetmethode. Oftewel, deze studie duidt erop dat het aantal en type activiteit ondernomen verband houdt met de ontwikkeling van sense of place. Daarnaast is bewezen dat de 20-item meting als een bruikbare en extra informatie verschaffende meetmethode, ten opzichte van de 1-item meting, toegepast kan worden bij sense of place onderzoek.

Voorwoord

Deze studie vormde een leerzame en leuke periode voor de afronding van mijn opleiding landschapsarchitectuur en ruimtelijke planning. Het studiegebied van sociaal ruimtelijke analyse heeft me een geheel nieuw perspectief op de ruimte om ons heen gegeven, waarin de rol van de mens in het landschap een centrale positie inneemt. De betekenis die wij aan onze omgeving geven en de manier waarop dit gebeurt, fascineert me steeds meer. Deze kennismaking had niet kunnen gebeuren zonder de begeleiding en vakkennis van m'n begeleider Maarten Jacobs die ik hiervoor wil bedanken. Daarnaast gaat mijn dank ook uit naar vrienden en familie die hun interesse en enthousiasme toonden in m'n afstudeerproject. Tot slot natuurlijk ook dank naar alle respondenten, zonder wie ik deze studie niet had kunnen uitvoeren.

Madeleen Brouwer,
Augustus 2012

Inhoudsopgave

1. Introductie	10
1.1 Proloog.....	10
1.2 Probleemstelling	11
1.3 Onderzoeksdoel	11
1.4 Rapport structuur	11
2. Literatuurstudie.....	12
2.1 Mens-plaats-relatiestudies	12
2.2 Kenmerken van het studiegebied	13
2.3 Ontwikkeling van het studiegebied	14
2.4 Sense of place modellen	15
2.5 Sense of place ontwikkeling.....	19
2.5 Gedragskenmerken.....	22
3. Theoretisch kader	24
3.1 Conceptueel raamwerk.....	24
3.2 Onderzoeksvragen	25
4. Methodiek.....	26
4.1 Enquête.....	26
4.2 Steekproefkader	26
4.4 Studiegebied	27
4.5 Enquête.....	28
4.6 Data analyse.....	31
4.7 Beperkingen	33
5. Resultaten	34
5.1 Steekproef (demografische gegevens) karakteristieken	34
5.2 Sense of place items	35
5.3 Activiteiten item	38
5.4 Verbanden tussen activiteiten items en sense of place items	40
5.5 Verband tussen demografische kenmerken en overige items	45
6. Discussie	47
6.1 Bijdrage aan sense of place concept ontwikkeling	47
6.2 Reflectie op methodiek.....	48
6.3 Aanbevelingen	49
7. Conclusie.....	50
Referenties	51
Bijlagen.....	#
A. Enquête (papieren versie)	#
B. Aantal activiteiten: Antwoorden op categorie overig	#
C. Overige tabellen.....	#

1. Introductie

1.1 Proloog

Wereldwijd groeit de mobiliteit van mensen en goederen, zowel op fysiek als virtueel gebied. Binnen deze toenemende globalisatie leek de aandacht voor lokale kenmerken en plaats een steeds minder belangrijke rol te spelen. Echter, er doet zich juist een contraontwikkeling voor (Jaspers, 2012; Lewicka, 2011). Mensen kijken met hernieuwde aandacht naar de lokale omgeving. *“De rol van lokale landschappen in het vormen van een individu zijn identiteit is veranderd. Een individu zijn ervaringen van mobiliteit, thuis en het belangrijkste, de ruimtelijke constructie over zijn of haar identiteit –het bewustzijn van wie we zijn en waar we thuis horen- is veranderd* (Smith et al, 2011, p361: vrij vertaald).” Kortom, globalisatie heeft de manier waarop mensen naar het landschap kijken veranderd. Hierbij speelt het lokale landschap een steeds belangrijkere rol in de vorming van de ruimtelijke identiteit van mensen.

De ruimtelijke identiteit vorming van mensen, ook wel mens-plaats-relatie te noemen veranderd niet alleen door globalisatie. Een andere belangrijke ontwikkeling in het gebruik van het landschap is een toename in recreatief gebruik. De laatste decennia hebben mensen meer vrije tijd gekregen, die zij onder andere in het landschap besteden. Hierdoor veranderd de relatie die mensen aan gaan met het landschap. Oftewel, zowel de globalisatie als een toename in de vrije tijd van mensen dragen bij aan veranderende mens-plaats-relaties.

Mens-plaats-relatiestudies hebben mede hierdoor aan populariteit gewonnen (Scannell & Gifford, 2010; Lewicka, 2011). Echter, zowel: *“Voor landschapsmanagers, planners en sociale wetenschappers betekent dit dat het begrijpen van plaats steeds belangrijker word* (Mander & Goldsmith, 1996: Smith et al, 2011, p361: vrij vertaald).” Met andere woorden, alle ruimtelijke ontwikkeling gerelateerde studie gebieden hebben te maken met de veranderde situatie. Mens-plaats-relatie studies horen in het specifiek bij sociaal ruimtelijke studies, vanuit welk oogpunt deze studie ondernomen zal worden. Zoals gezegd, richt deze vorm van studie zich op het onderzoeken van de mentale constructen die mensen vormen over een bepaalde plaats. Op het moment dat een mens zich daadwerkelijk in een gebied begeeft veranderd zijn of haar perceptie van die plaats (Scott & Canter, 1997). Een veel gebruikte term om deze perceptie te duiden is ‘sense of place’. Vertalen van deze term is lastig omdat hiermee de exacte betekenis verloren gaat, er zal daarom met het Engelstalige begrip worden gewerkt. Het begrip duidt op mensen hun perceptie van een plaats, waarin onder andere emotie, cognitie en gedrag een rol spelen.

Oftewel, deze studie richt zich op mens-plaats-relaties waarbij de focus ligt op recreanten en de mogelijke invloed van hun gedragskenmerken op de sense of place die zij ontwikkelen. De aanleiding voor deze studie komt voort uit de toenemende rol van de recreant in landschapsgebruik, evenals de hernieuwde aandacht voor lokale landschappen. Beide ontwikkeling vormen voor zowel landschapsarchitecten, planners en sociale wetenschappers een uitdaging om het landschap hier zo goed mogelijk op aan te passen. Kennis, zowel op praktisch en theoretisch niveau is hierbij onmisbaar.

1.2 Probleemstelling

Globalisatie en een toename van recreatief gebruik van het landschap beïnvloeden de manier waarop mensen relaties aangaan met het landschap. Mens-plaats-relatiestudies doen hier onderzoek naar en hebben er belang bij om grip te krijgen op deze relatie ontwikkeling, oftewel sense of place. Smith et al (2011, p361: vrij vertaald) stelt het nog scherper: *“We suggereren dat het begrijpen van hoe individuen betekenis toeschrijven aan het landschap...van primair belang zijn.”* Het is zo belangrijk om grip te krijgen op mensen hun sense of place ontwikkeling omdat hiermee zowel het fysieke landschap als wel informatie hierover op een betere manier aangepast kunnen worden. Beter in de zin van afgestemd op wensen en behoeften van mensen, zodat zij zich ten volle kunnen ontwikkelen. Er is al veel onderzoek gedaan naar mens-plaats-relaties en sense of place in specifiek. Echter, er zijn nog vele onduidelijkheden waarvoor meer studie vereist is, zoals het verband tussen gedragskenmerken en sense of place (Lewicka, 2011). Met andere woorden, het is nog niet duidelijk welke gedragskenmerken invloed uitoefenen op sense of place vorming en in welke mate. Voor recreatief gebruik van het landschap is dit interessant om te weten, bijvoorbeeld welke activiteiten dragen eraan bij dat een mens zich sterk of minder sterk bindt aan een plaats. Hammund, Backlund en Bixler (2006, p37: vrij vertaald) verwoorden deze vraag als volgt: *“Hoe verhoudt de intensiteit en het karakter van sense of place zich met gebruikerspatronen?”* Oftewel, welke invloed oefenen gebruikerspatronen –gedragingen- uit op sense of place ontwikkeling. Niet alleen op de sterkte maar ook de vorm. De probleemstelling is daarom als volgt geformuleerd: *Kennis ontbreekt aangaande het effect van gedragskenmerken op mensen hun sense of place ontwikkeling.*

1.3 Onderzoeksdoel

Het begrijpen van mensen hun sense of place ontwikkeling is van belang, zeker gezien de veranderende rol van het landschap –door zowel globalisatie als een toename in recreatief gebruik. Studies naar sense of place ontwikkeling, van recreanten zijn daarom van belang. Deze studie richt zich op een onderdeel van deze sense of place ontwikkeling, namelijk het effect van gedragskenmerken op sense of place ontwikkeling. Het onderzoeksdoel van deze studie is op dit uitgangspunt gebaseerd:

Het doel van dit onderzoek is het bestuderen van de invloed van gedragskenmerken op sense of place, zoals beleefd door recreanten.

1.4 Rapport structuur

Het onderzoeksrapport bestaat uit zeven hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk, de introductie bevat zowel de proloog, de probleemstelling als het onderzoeksdoel. De literatuurstudie vormt het tweede hoofdstuk en hier wordt ingegaan op de kenmerken van mens-plaats-relaties en het sense of place concept. Het derde hoofdstuk bevat het theoretische raamwerk. Hierin wordt de mogelijke relatie tussen gedragskenmerken en sense of place weergegeven. In dit hoofdstuk worden ook de deelonderzoeksvragen geformuleerd. In het vierde hoofdstuk wordt de methode van data verzameling en analyse besproken. In hoofdstuk vijf worden de onderzoeksresultaten bediscussieerd. Tot slot bevat hoofdstuk zes de discussie en hoofdstuk zeven de conclusie.

2. Literatuurstudie

Dit deel van de studie gaat in op de kenmerken van mens-plaats-relaties. De volgende onderwerpen komen aanbod: betekenis van het begrip mens-plaats-relaties (paragraaf 2.1), bespreking van de kenmerken van het studiegebied (paragraaf 2.2), overzicht van ontwikkeling studiegebied (paragraaf 2.3) en er wordt ingegaan op de meest gangbare onderzoek benaderingen (paragraaf 2.4). Daarnaast wordt er ook nog aandacht besteedt aan kennis die beschikbaar is over gedragskenmerken (paragraaf 2.5). Tot slot wordt er nog ingegaan op de gedragskenmerken van recreanten (paragraaf 2.6).

2.1 Mens-plaats-relatiestudies

Mens-plaats-relaties worden getypeerd door interactie tussen een individu en een bepaalde plaats. Tijdens deze interactie, bijvoorbeeld bij het fietsen door een duingebied, ontvangt het individu stimuli waardoor hij of zij zich een beeld kan vormen van de plaats en zodoende mentale concepten vormt. Het vormen van deze mentale concepten zorgt ervoor dat er binding optreedt (Jacobs, 2006). Met andere woorden, mens-plaats-relaties worden gekenmerkt door het ontstaan van sense of place. Dit kan alleen ontstaan als er aan enkele randvoorwaarden wordt voldaan. In principe zijn deze vrij eenvoudig: een persoon, een plaats en een proces. Vanuit theoretisch oogpunt valt hier het nodige op aan te merken, zo is een plaats geen plek. Plek refereert naar het feitelijke landschap, terwijl plaats al naar een landschap verwijst waarin de rol van de mens wordt meegenomen. In deze introductie wordt hier niet verder op ingegaan. Het is belangrijk om er bewust van te zijn dat sense of place een concept is, welke de relatie omvat die mensen met een plaats aangaan. Relph (1970, p193: vrij vertaald) zijn uitspraak duidt op de conceptuele betekenis van sense of place: *„bij elke observatie door de mens is er niet simpel een object of feit, maar een geheel thematisch veld...bestaande uit alle mogelijke intenties, betekenissen en eerdere ervaringen geassocieerd met die observatie.”*

Het is de vraag waarom mensen deze mentale relatie aangaan met plaatsen. Een helder antwoord is er echter niet. Zo veronderstelt Jacobs (2006) dus dat er een relatie optreedt zodra er mentale concepten worden gevormd. Een eenduidig en werkelijk antwoord op de vraag waarom er binding optreedt, geeft hij niet. Niet vreemd aldus Manzo (2003, p47: vrij vertaald): *“Terwijl al deze concepten gaan over mensen hun relatie met plaatsen, blijft de exacte relatie tussen de twee onduidelijk.”* Met andere woorden, het is onduidelijk wat nu precies hetgeen is dat mensen aan een landschap bindt. Veronderstellingen worden hier echter wel over gegeven. Zo benoemen Scannell en Gifford (2010) diverse mogelijke oorzaken. Ten eerste voor overleving en veiligheid. Voortkomend uit een noodzaak om in de buurt van bepaalde bronnen te zijn, zoals water en voedsel is het waardevol voor een persoon om te weten waar hij deze bronnen kan vinden en hoe er te komen. De tweede reden is zelfregulatie: Een bekende plaats wordt een veilige haven, waar plannen gemaakt kunnen worden en personen tot rust kunnen komen. Een derde reden is die van continuïteit, hierdoor kunnen reeds ondernomen, huidig en toekomstig gedrag aan elkaar gekoppeld worden door een persoon. Onderdeel van continuïteit zijn ook de vorming van ‘heilige plaatsen’ waar een persoon, maar veelal een groep veel waarden aan hecht omdat er veel verhalen over te vertellen zijn.

Daarnaast is er een belangrijk verschil tussen het concept sense of place en het fenomeen. Het concept –gedachtegoed– achter sense of place wordt met deze term uitgedrukt. Het fenomeen is echter voor ieder individu verschillend, niemand beleeft immers dezelfde plaats op precies dezelfde wijze (Jacobs, 2006).

Elk individu heeft een eigen geschiedenis en belevingswereld en dus een andere sense of place. Zoals Soini et al (2012, p132: vrij vertaald) aangeven: *“...relaties die mensen vormen met een plaats zijn altijd dynamisch en deze ontwikkelen zich samen met een persoon zijn identiteit naar de plaats.”* Oftewel: *“Relaties met plaatsen zijn een fenomeen, een leven lang (Manzo, 2005).”*

Kortom, mens–plaats-relaties worden gekenmerkt door het ontstaan van mentale concepten over een bepaalde plaats door de mens. Een algemeen gebruikte term hiervoor is sense of place, waarin zowel de persoon, de plaats als het proces een rol hebben. Het nut van sense of place ontwikkeling is niet eenvoudig te benoemen; mogelijk wijs ontstaat sense of place omdat het bijdraagt aan overleving, zelfregulatie en continuïteit. Een helder onderscheid tussen het concept en fenomeen van sense of place is van belang. Het concept refereert naar het gedachtegoed achter het begrip. Het fenomeen refereert naar de manifestatie van sense of place bij een individu, hoe het zich uit. De volgende paragraaf gaat in op de studiekenmerken van mens-plaats-relatie studies.

2.2 Kenmerken van het studiegebied

Mens-plaats-relatiestudies onderzoeken de manier waarop sense of place ontstaat en alles wat hieraan gerelateerd is. Dit is geen eenvoudige opgave, zoals duidelijk wordt in deze paragraaf. De drie hoofdkenmerken die dit studiegebied bepalen spelen hierin een belangrijke rol. In deze paragraaf komen zij om de beurt aanbod.

Het eerste kenmerk wat mens-plaats-relatiestudies bepaald is de veelheid aan disciplines die onderzoek doen naar dit concept. Enkele voorbeelden van onderzoeksgebieden die onderzoek doen naar mens-plaats-relaties zijn de sociologie, psychologie en geografie (Hidalgo & Hernandez, 2001; Lewicka, 2011; Patterson & Williams, 2005). Dit heeft er toe geleid dat er een scala aan begrippen is geformuleerd waardoor er tal van synoniemen en homoniemen zijn ontstaan (Jaspers, 2012). Manzo en Perkins, (2006, p337: vrij vertaald) geven aan *“...ondanks de hoeveelheid en diversiteit aan begrippen, synoniemen en homoniemen, is het belangrijkste dat mens–plaats-relaties aan de kern van deze staan.”* Met anderen woorden, het maakt niet zoveel uit dat er een zee aan termen wordt gebruikt, zo lang ze maar over mens–plaats-relatiestudies gaan. Gelukkig zijn er een aantal veel voorkomende termen waar redelijke consensus over bestaat: ‘place meaning’, sense of place, ‘place attachment’, ‘place identity’ en ‘place dependence’. Hierbij wordt de term sense of place voornamelijk door geographen gebruikt en de term place meaning door omgevingspsychologen, terwijl ze wezenlijk het zelfde bedoelen (Vaske, 2008; Jaspers, 2012). De overige drie begrippen worden door beide stromingen gebruikt en beschouwd als aspecten van place meaning, dan wel sense of place. Evenals een correcte vertaling van sense of place niet mogelijk is, geldt dit ook voor de andere begrippen. Deze worden dan ook onvertaald gebruikt.

Het tweede kenmerk wat mens-plaats-relatiestudies bepaald is een theoretische, narratieve benadering (Jacobs, 2006). Hierbij is het van belang om het onderscheid te maken tussen het fenomeen sense of place, zoals per individu gevonden kan worden. En het concept sense of place, wat het theoretisch gedachtegoed omhelst (Jaspers, 2012). Deze versimpeling is nodig om het concept van mens–plaats-relaties te kunnen beschrijven en des te meer om het te kunnen onderzoeken. Onderzoek naar mens-plaats-relaties gebeurt altijd vanuit een bepaalde invalshoek, waarbij geprobeerd wordt een verband vast te stellen of aspecten bekend te krijgen van een onderdeel van de bindingsvorming processen. Dit hangt weer samen met de vormen van onderzoek die veelal worden toegepast in dit onderzoeksveld. Deze kunnen onderverdeeld worden in twee benaderingswijzen. De ene benadering is gebaseerd op kwalitatieve, fenomenologische benaderingen en wordt gebruikt door sociale geographen. Volgens Seamon (1982, p119: vrij vertaald) wordt deze benadering gekenmerkt door *“...door een terug keer naar de fundamenteën van betekenissen, dingen en ervaringen en het accuraat en helder beschrijven van deze fundamenteën.”*

Auteurs behorende bij deze benaderingswijze zijn onder andere Tuan, Relph en Seamon (Patterson en Williams, 2005). De andere benadering is gebaseerd op kwantitatieve benaderingen, zoals gebruikt door omgevingspsychologen (Lewicka, 2011). Deze aanpak wordt bijvoorbeeld ook door Jorgensen en Stedman gebruikt. Patterson en Williams (2005) geven aan dat vooral het samenbrengen en gebruiken van zowel kwalitatieve en kwantitatieve invalshoeken noodzakelijk is, om het studiegebied vooruit te helpen.

Het derde kenmerk van mens–plaats-relatiestudies is de sterke context gebonden uitvoer van studies. Het uitvoeren van studies is lastig omdat het fenomeen sense of place per persoon verschilt en er toch gezocht wordt naar een gemene deler, of trend in personen hun antwoorden. Aldus Jaspers (2012, p22: vrij vertaald) zorgt dit ervoor dat *“...theorie op de achtergrond verdwijnt gedurende het onderzoek en gedurende de data analyse er weer terug in komt.”* Dit leidt ertoe dat onderzoek vaak slecht herhaalbaar is en beperkt toepasbaar voor het grotere geheel. In het bijzonder bij kwalitatieve onderzoeksvormen speelt de mate van subjectiviteit een grote rol. Juist dit is de onderzoeksvorm die veelal wordt toegepast (Jacobs, 2006).

Kortom, mens-plaats-relatie studies worden gekenmerkt door een drietal zaken: onderzoek vanuit diverse disciplines, theoretische benadering en context gebonden uitvoer van studies. Binnen deze studie wordt hier op de volgende manier mee omgegaan: Er wordt consequent gebruik gemaakt van dezelfde begrippen –met uitleg, zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek wordt meegenomen in de opzet van deze studie en tot slot zal de context specifieke situatie zoveel mogelijk beperkt worden.

2.3 Ontwikkeling van het studiegebied

De drie hoofdkenmerken –diverse disciplines, theoretische benadering en context gebonden uitvoer van mens-plaats-relatiestudies bepalen voor een groot deel de ontwikkeling van het studiegebied over de laatste decennia. Lewicka (2011, p208: vrij vertaald) geeft in haar studie naar mens–plaats-relaties over de laatste veertig jaar aan dat: *“Studies over mens-plaats-relaties lijken vast te zitten in definitie vraagstukken en pogingen tot het samenvoegen van diverse plaats gerelateerde concepten.”* In andere woorden, de vele losse stukjes onderzocht vanuit verschillende onderzoeksvelden zijn nog te beperkt toe te passen en plaatsen in het grote holistische concept van mens-plaats-relaties. Of zoals Hidalgo en Hernandez (2001, p273: vrij vertaald) aangeven: *“..de mate van ontwikkeling in dit veld is beperkt.”* Niet alle auteurs kijken hier op dezelfde wijze tegen aan, aldus Patterson en Williams (2005, p376: vrij vertaald) is het juist zo dat *“Wetenschappelijke vooruitgang profiteert van paradigmatische diversiteit.”* Oftewel, zij zien de vele takken en invalshoeken als toegevoegde waarde van mens-plaats-relatiestudies. Progressie verloopt hierbij doormiddel van stadia, zoals benoemd door Low en Altman (1992): een eerste fase (consensus nieuw concept), tweede fase (erosie van veronderstelde consensus) en derde fase (gekenmerkt door het aanwezig zijn van een praktisch toepasbare onderzoeksmethode om het concept te duiden). Het onderzoeksveld bevindt zich momenteel ergens tussen de tweede en derde fase in (Patterson & Williams, 2005). Algemene constatering is dan ook dat er meer onderzoek nodig is om verder te komen. Hiertoe zijn er drie belangrijke richtingen aldus Lewicka (2011). Ten eerste onderzoek doen in een breder sociaal-politiek veld. De tweede richting is focus op de fysieke kenmerken van het landschap. Voorbeeld van een studie die hierin nieuwe stappen zet is die van Jorgensen en Stedman (2011). Ten derde zouden de processen meer centraal moeten komen staan op basis waarvan mensen hun betekenisvolle relaties met plaatsen ontwikkelen. Jacobs en Buijs (2011) stellen ook dat er nog weinig bekend is aangaande de processen, vooral over de manier waarop mensen hun gedrag –of houdingen baseren ten aanzien van plaatsen.

Het studiegebied ontwikkeld zich nog beperkt, er is meer onderzoek nodig. Alleen dan kan er progressie gemaakt worden. Hierbij is het van belang zowel de rol van het proces verder te onderzoeken, als een bredere sociaal-politieke insteek te nemen en de rol van het landschap verder uit te werken. Wat er al wel bekend is aan begrippen en inzichten wordt in de volgende paragraaf behandeld.

2.4 Sense of place modellen

Er wordt in deze paragraaf ingegaan op twee mens-plaats-relatie modellen: het Person, Place en Proces model (PPP model) (Scannell & Gifford, 2010) en het Zone model (Raymond, Brown & Weber, 2010). Er is gekozen voor deze twee modellen omdat ze allebei recent zijn en zowel oude als nieuwe inzichten combineren. Daarnaast hebben ze beide als uitgangspunt zo volledig mogelijk te zijn. Aan de hand van deze modellen worden ook de drie meest voorkomende begrippen in het veld van mens-plaats-relatiestudies besproken. Tot slot worden beide modellen vergeleken, om voor deze studie inzichten te verkrijgen.

Zone model

Het eerste model wat besproken wordt is het Zone model. Dit model is ontwikkeld door Raymond, Brown en Weber (2010, p425: vrij vertaald) en *“...probeert op een conceptuele en empirische manier de verschillende wijze waarop sense of place onderzocht is te integreren”*. Het model bestaat uit drie zones welke elk een eigen context vertegenwoordigen: de gemeenschappelijke, persoonlijke en natuurlijke context. De auteurs benadrukken dat de verschillende zones elkaar niet uitsluiten en er sprake is van overlap: *“Beide place identity en natuur binding omvatten emotionele verbindingen over de fysieke plaats* (Raymond, Brown en Weber: 2010, p425: vrij vertaald).” Echter, zij onderstrepen ook dat de inhoud geheel anders is. Hieronder worden de drie zones afzonderlijk verder toegelicht. In figuur 2.1 staat het model weergegeven, omdat er zoveel Engelse begrippen in voorkomen is ervoor gekozen het model in het geheel in deze taal weer te geven.

De gemeenschapszone wordt gekenmerkt door aandacht voor sociale bindingsvormen. Deze wordt gedefinieerd als: *“Gevoelens van ‘belongingness’ of lidmaatschap van een groep van mensen, zoals vrienden en familie, als wel de emotionele verbindingen gebaseerd op gedeelde geschiedenis, interesses en belangen* (Raymond, Brown & Weber, 2010, p426: vrij vertaald).” Deze zone omvat de sociale context, alles gerelateerd aan interactie tussen personen. Hierbij kan er bijvoorbeeld gekeken worden naar de invloed van andere personen op een individu zijn sense of place. Evenals er gekeken kan worden naar de rol van groepen bij de vorming van sense of place voor een individu of een gemeenschap. Kortom, de gemeenschapszone omhelst alle sense of place welke gerelateerd is aan sociale interactie.

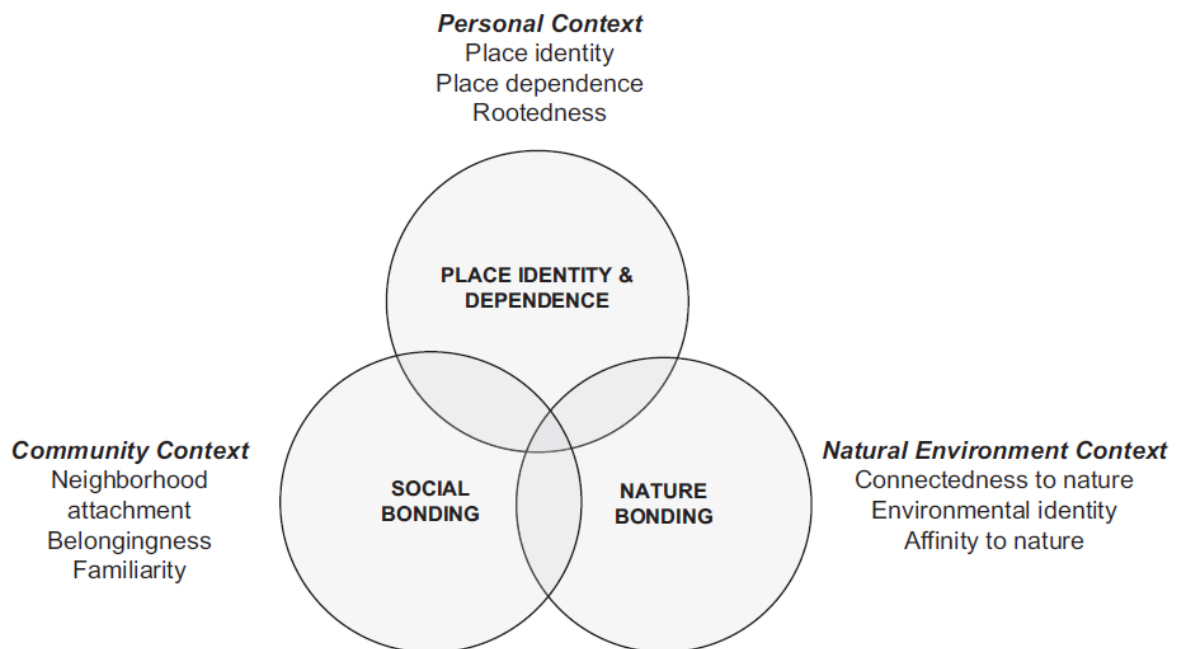
De persoonlijke zone wordt gekenmerkt door aandacht voor de persoonlijke, individuele bindingsvormen. Hierbij worden de termen place identity en place dependence genoemd als onderdeel van:

- Place identity wordt gedefinieerd als: *“Die dimensies van een persoon, zoals de mix van gevoelens over context specifieke fysieke kenmerken en symbolische verbindingen van een plaats, die bepalen wie we zijn* (Raymond, Brown & Weber, 2010, p426: vrij vertaald).” Ook Shamai (1991) benoemt de emotionele sense of place die een rol speelt in place identity.
- Place dependence wordt gedefinieerd als: *“Functionele verbinding specifiek gebaseerd op de individuele fysieke verbinding met een plaats; bijvoorbeeld, het reflecteert de mate waarop de fysieke locatie voldoet aan voorwaarden om een bepaalde actie uit te kunnen voeren*

(Raymond, Brown & Weber, 2010, p426: vrij vertaald).” Shamaï(1991) benadrukt ook het functionele karakter van place dependence.

- Place attachment blijft in dit model ongenoemd maar verhoudt zich als volgt ten opzichte van sense of place: *“Sense of place verschilt van place attachment omdat het de sociale en geografische context van ‘place bonds’ en ‘sensing of place’ meeneemt, zoals schoonheid en een gevoel van ‘dwelling’”(Hay, 1998, p5: vrij vertaald).”*

De natuurlijke zone wordt gekenmerkt door aandacht voor de natuurlijke bindingsvormen. Deze wordt gedefinieerd als: *“Impliciete of expliciete verbindingen naar delen van de niet menselijke natuurlijke omgeving, gebaseerd op geschiedenis, emotionele reacties of cognitieve representaties (bijvoorbeeld, kennis generatie) (Raymond, Brown & Weber, 2010, p426: vrij vertaald).”* Met andere woorden, de natuurlijke zone omhelst alle sense of place welke gerelateerd is aan het landschap.

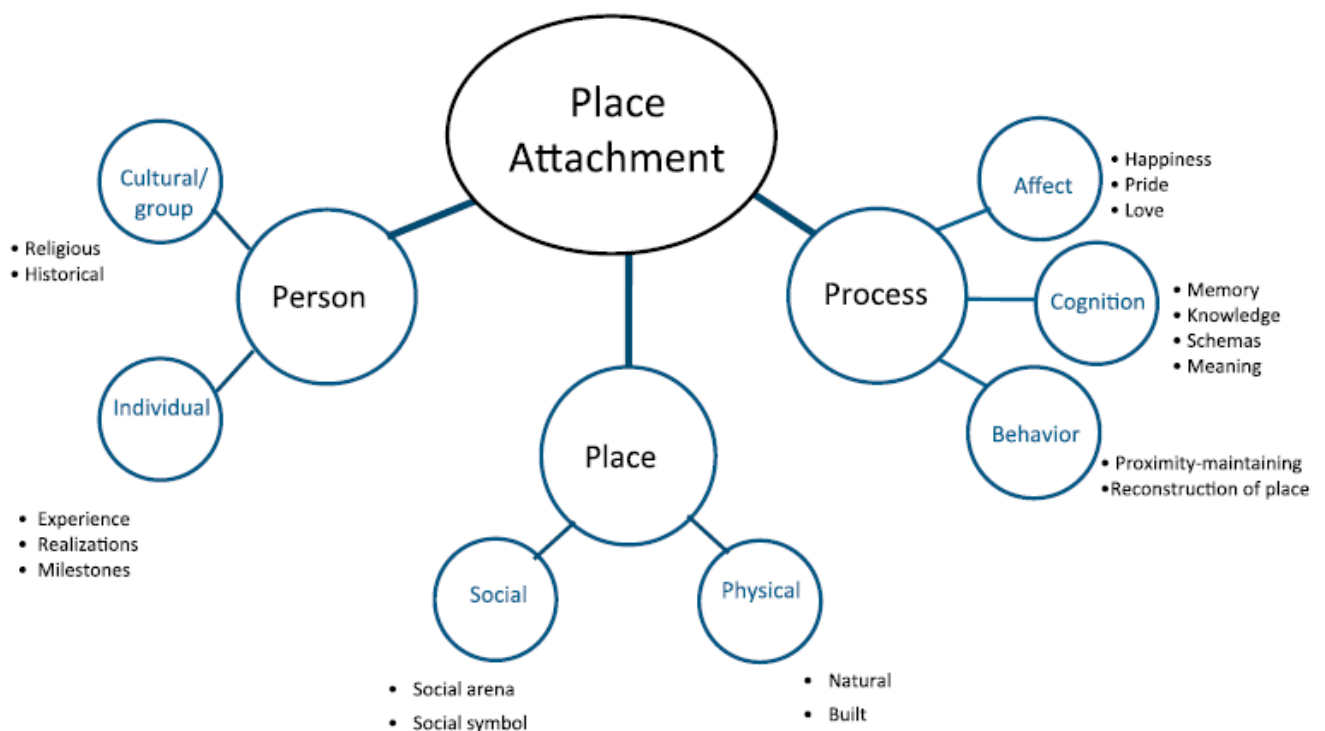
Figuur 2.1 Zone model (Raymond, Brown & Weber,2010)

Opvallend aan dit model is dat het niet direct plek geeft aan sense of place als begrip, maar wel heel veel andere begrippen gebruikt en in een bepaalde zone plaatst. De natuurzone is het minst gedefinieerd. Dit is te verklaren, de rol van het landschap en fysieke kenmerken is nog maar beperkt onderzocht (Lewicka, 2011). Interessant is dat de onderzoekers stellen dat natuurbinding niet hetzelfde is, of gebonden aan de bewonersgeschiedenis van een plaats (Raymond, Brown & Weber, 2010). Ze benadrukken dat dit meer voorkomt uit de tijd doorgebracht en opgedane ervaringen in een natuurlijke omgeving. Bijvoorbeeld een landgoedeigenaar, als deze persoon er jarenlang gewoond heeft maar nooit daadwerkelijk zijn landgoed nooit daadwerkelijk heeft gebruikt. Met andere woorden, natuurbinding ontstaat pas als personen zich werkelijk in een natuurlijke omgeving bevinden en hierin een actieve houding aannemen. Deze veronderstelling wordt verder uitgewerkt in de volgende paragrafen, door dieper in te gaan op het proces aspect van mens-plaats-relaties. Allereerst wordt echter het PPP model nog behandeld om zo een vollediger beeld te krijgen van het studiegebied van mens-plaats-relaties.

Person, Place & Process model

Het person, place en proces model (PPP model) (Scannell en Gifford, 2010) onderscheidt drie sense of place componenten: persoon, plaats en proces (figuur 2.2). Het richt zich op “door het verkennen van de overeenkomsten tussen de verschillende permutaties van het concept, kunnen we het vormen, dan structureren en een eenduidig begrip van vormen (Scannell & Gifford, 2010, p2: vrij vertaald).” Oftewel, het model is bedoeld als een stap in de richting van de vorming van een eenduidig model. Het is een verkennend model, waar nog verder onderzoek naar gedaan moet worden. Het PPP model fungeert vooral als een soort uitwerkingsmodel van de verschillende begrippen die onder mens-plaats-relaties vallen. Zoals de auteurs zelf al aangeven “Dient het model ter stimulatie van nieuw onderzoek (Scannell & Gifford, 2010, p8: vrij vertaald).” Hierbij kan het PPP model ingezet worden om verschillende zaken te onderzoeken, zoals juistheid van het model zelf en relaties tussen onderdelen als wel toevoeging van nieuwe elementen. Opvallend aan dit model is dat het place attachment als holistisch uitgangspunt gebruikt en niet de meer gebruikelijk begrippen sense of place of place meaning. De drie afzonderlijke componenten zullen nu besproken worden:

De eerste component van het PPP model is die van de persoon. Deze kan onderverdeeld worden in het individu of de groep. De onderzoekers stellen zodoende dat er een verschil is tussen de manier waarop een individu sense of place ontwikkelt en de manier waarop een groep dit doet.

Figuur 2.2 Person, Place en Proces model (PPP model) (Scannell & Gifford, 2010)

De plaats component staat in dit model voor de volgende vraag: Waar toe of waarop? Hierbij wordt er onderscheid gemaakt tussen sociale en fysieke binding. Het begrip plaats identiteit wordt vanuit het sociale aspect aan plaats gekoppeld, waarbij aldus Scannell en Gifford (2010, p5: vrij vertaald) “.. de plaats kan dienen als arena voor sociale interactie, of als een symbool voor een persoon zijn sociale groep.” Het fysieke aspect wordt in mindere mate benoemd en wordt vooral als een vorm van afhankelijkheid benoemd (place dependence), omdat de plaats in een persoon zijn behoeften voorziet.

Er wordt verondersteld dat de fysieke kenmerken de mogelijke vormen van betekenisgeving bepalen en daarom “...*fysiek gebaseerd sense of place berust op de symbolische betekenissen* (Scannell & Gifford, 2010, p5: vrij vertaald).” De proces component staat voor het psychologische proces, waarbij emotie, cognitie en gedrag een rol spelen. De centrale vraag is hoe deze psychologische processen zich manifesteren in mens-plaats-relaties. Het begrip place identity wordt hier ook ondergenoemd: “...*personen kunnen zich binden een plaats op zo’n manier dat het komt te staan voor wie zij zijn* (Scannell & Gifford, 2010, p3: vrij vertaald).” Aldus de auteurs zelfs in zo’n mate dat het wordt geïncorporeerd op het meest persoonlijke niveau, die van zelfdefinitie. Daarnaast stellen ze dat zowel gedrag, affectie en cognitie een rol spelen in mens-plaats-relaties. Focus van deze studie ligt op gedragskenmerken, de rol van affectie en cognitie in het proces worden buiten beschouwing gelaten.

Het PPP model benoemd een drietal componenten en bijbehorende categorieën waaruit sense of place wordt opgebouwd. Er worden geen studiegebied gerelateerde termen gebruikt. Zoals de auteurs zelf ook al aangeven, is dit een model wat als raamwerk en structuur vormend middel gebruikt kan worden.

Vergelijking

Beide modellen zijn behandeld om aan te geven hoe divers en complex mens-plaats-relaties zijn. Tussen alleen al deze twee modellen zijn al duidelijke verschillen aan te wijzen, als wel overeenkomsten. De wijze waarop de (sub)categorieën benoemd en verdeeld worden verschilt. Hierbij worden er in het Zone model vele mens-plaats-relatie gerelateerde begrippen gebruikt, terwijl het PPP model meer in het algemene blijft. Het Zone model benoemd het proces niet als een afzonderlijke categorie, maar beschouwd deze meer als algemeen gegeven. Het PPP model heeft wel een aparte categorie voor het proces benoemd.

De belangrijkste conclusie van deze paragraaf is dat zowel de rol van het landschap, de mens en het proces van belang zijn in mens-plaats-relatiestudies. Daarnaast is het ook duidelijk dat een verdere onderverdeling binnen deze categorieën nog onderhevig is aan discussie. Deze studie richt zich op gedragskenmerken en sense of place en zal dan ook dieper ingaan op het proces aspect. De volgende paragraaf gaat hier dan ook op in.

2.5 Sense of place ontwikkeling

Het proces –de vorming van sense of place- is de meest dynamische component van sense of place.. Deze paragraaf gaat eerst in op de kenmerken van het proces die al bekend zijn. Daarna wordt er ingegaan op een specifieke categorie van deze component, namelijk gedrag.

Kenmerken

Een proces duidt erop dat iets plaats vindt in tijd, het is niet één enkel moment maar een aaneenschakeling van meerdere momenten. Zoals Manzo (2003, p52: vrij vertaald) aangeeft: “...onze bindingen aan plaatsen zijn [ook] vrij dynamisch.” Hierin speelt herhaling een belangrijke rol, plaatsen kunnen aan betekenis toenemen doordat een persoon zich er vaker begeeft (Jaspers, 2012). Dit is echter niet noodzakelijk, ook plaatsen die maar een enkele maal bezocht zijn kunnen een sterke vorm van binding bij een persoon achterlaten. Dit is vaak het geval als de gebeurtenis bijzonder was, zoals een trouwdag (Jaspers, 2012). Daarnaast hoeft een persoon niet altijd lijfelijk op de locatie aanwezig te zijn om er toch in zijn of haar gedachten mee bezig te zijn en zo doende de mate van binding te versterken (Jacobs, 2006).

Sense of place kan over tijd zowel toenemen, als wel afnemen blijkt uitvoerig voorbeeld. Jaspers (2012, p24: vrij vertaald) geeft aan: “*Herinneringen, huidige ervaringen en toekomst verwachtingen zijn allemaal tijdelijke zaken die invloed uitoefenen op de mate van sense of place.*” Oftewel sense of place is een dynamische vorm van binding. Deze wordt over het algemeen aan positieve ervaringen gekoppeld. Het kan echter ook zo zijn dat negatieve ervaringen aan de bindingsvorm ten grondslag liggen, dit gebeurt veelal op plaatsen van verdriet en verlies zoals een vluchtelingenkamp (Manzo, 2003).

Een ander belangrijk onderdeel van het proces is de diversiteit aan dimensies die eraan ten grondslag liggen. Het is duidelijk dat personen om verschillende redenen sense of place ontwikkelen, deze redenen worden ook wel dimensies van sense of place genoemd. Hierbij is er verschil tussen de algemeen gedeelde noemer en de per persoon specifieke vorm van binding. In de inleiding van dit hoofdstuk werd al aangegeven dat het nog niet volledig duidelijk is waarom mensen zich met een plaats binden. Zoals Hidalgo en Hernandez (2001, p273: vrij vertaald) aangeven: “*We weten nog steeds niet aan wat voor soort plaatsen mensen zich voornamelijk binden; of welke plaats aspecten of dimensies met name een vorm van binding oproepen.*”

Kortom, sense of place benaderd vanuit het proces richt zich op zowel het verleden, heden en de toekomst. Hierbij kan sense of place toe- of afnemen over tijd. In dit proces spelen dimensies een rol, het is echter nog onduidelijk welke precies. Het volgende deel gaat in op de vraag hoe sense of place te bepalen op een bepaald moment of over een bepaalde periode.

Mate van sense of place

Vier appels zijn er meer dan twee, maar minder dan tien. Dat is een concrete, observeerbare waarneming. Echter, meer of minder sense of place is lastig waar te nemen. Bovendien verandert deze ook nog eens door de tijd. De vraag rijst hoe uitdrukking te geven aan sense of place, of het te meten. Een algemeen gebruikte methode is het gebruik van een schaal, waarop individuen hun ervaren mate van sense of place kunnen uitdrukken. Deze kan worden gebruikt in studies waarbij een éénmalige meting plaatsvindt, maar ook bij herhaalde meting. Een éénmalige meting van sense of place geeft inzicht in de op dat moment aanwezige variatie van sense of place. Een herhaalde meting bij een individu geeft inzicht in de mate van sense of place ontwikkeling over een bepaalde periode. Dan nog blijft de vraag wat je eigenlijk gemeten hebt en waar die waarde voor staat. Een mogelijkheid zou het ontwikkelen van categorieën van sense of place kunnen zijn.

Waarbij een fasering verondersteld wordt van sense of place ontwikkeling. Een studie van Hammitt, Backlund en Bixler (2006) maakt gebruik van dit uitgangspunt (zie de box). Uit de studie bleek echter dat sommige begrippen te sterke correlaties vertoonden (Raymond, Brown & Weber, 2010). De categorieën waren niet onderscheidend genoeg. Met andere woorden, de studie leverde geen positieve resultaten op. In het licht van de appels is dit eenvoudig te begrijpen. De onderzoekers stelde arbitraire grenzen op die er in werkelijkheid niet zijn. Ook in het licht van eerder aangehaalde concepten is dit vreemd, aangezien place identity en place dependence als begrippen zijn beschouwd die allebei een ander aspect van place attachment duiden. De veronderstelling dat er een gefaseerde ontwikkeling van sense of place plaatsvindt waarbij een persoon verschillende stadia doorloopt is op dit moment nog meer een wens van de onderzoeker dan aangetoonde werkelijkheid.

BOX: BESCHRIJVING VAN MATE VAN SENSE OF PLACE BEGRIPPEN

(bron: Hammitt, Backlund & Bixler, 2006, p20-24: vrij vertaald)

- *'Place familiarity'*

Dit is de minst sterkste vorm van binding aldus de auteurs. Een persoon kan bekend zijn met een plaats, maar hier verder geen speciale waarde aanhechten.

- *'Place belongingness'*

Hierbij treedt meer sociale binding op dan bij 'place familiarity'. Naast een sterkere sociale binding vormt zich vaak ook een spirituele vorm van binding in deze mate van sense of place.

- *'Place identity'*

Dit begrip is al eerder behandeld in dit theoretische kader en werd toen benoemd als een vorm van sense of place waarbij de plaats een rol heeft in een persoon zijn of haar zijn.

- *'Place dependence'*

Dit begrip is ook al eerder behandeld en werd toen benoemd als een vorm van sense of place waarbij de persoon de plaats nodig heeft om bepaalde acties uit te kunnen voeren.

- *'Place rootedness'*

Dit is de sterkste vorm van sense of place. Hiervan stellen de auteurs dat *"..omdat 'place rootedness' zo'n intens niveau van sense of place is, komt dit maar zelden voor."* Het duidt aldus Hay (1998) erop dat een persoon zich op zo'n wijze aan plaats bindt dat de wens voor een andere plaats vrijwel geheel verdwijnt.

Ter conclusie, onderzoek naar de mate van sense of place leert de onderzoeker iets over een meer of mindere mate van ervaren sense of place. Wat die meer of mindere mate nu precies zegt of concreet inhoud is niet te zeggen. Het ontwikkelen van een fase plan is dan ook niet reel.

Dimensies van sense of place

Het is interessant om te meten in welke mate een persoon sense of place ervaart voor een bepaald landschap. Nog interessanter is het uitvinden welke dimensies hierin een rol spelen. Zoals eerder aangegeven bindt elk individu zich op een unieke manier aan een bepaald landschap, hierbij zijn echter wel gemene delers te benoemen met andere personen. Bijvoorbeeld, van bezoekers van een heidegebied mag je veronderstellen dat ze allemaal waarde hechten aan de biodiversiteit. Lange tijd werd sense of place echter als een holistisch begrip gezien.

Hierbij was er geen ruimte voor het onderscheiden van verschillende dimensies (Relph, 1976 uit Jacobs en Buijs, 2011). Meer hedendaags onderzoek veronderstelt dat er wel degelijk verschillende dimensies zijn (Jorgensen & Stedman, 2006; Jacobs & Buijs, 2011). Zij verschillen echter in aanpak en hieruit komen dan ook verschillende dimensies voort. Zo benoemen Jorgensen en Stedman (2006) binding (attachment), afhankelijkheid (dependence on) en identificatie met (identification with) op basis van een theoretisch raamwerk. Jacobs en Buijs (2011) kiezen een geheel andere aanpak als Jorgensen en Stedman (2006), waarbij ze niet alleen focussen op theorie maar ook op nieuwe praktische kennis verwerving. Binnen hun studie veronderstellen ze dat er te weinig aandacht is besteed aan het onderzoeken van sense of place dimensies. Daarom kiezen ze voor “...een open benadering, welke openstaat voor het ontdekken van sense of place dimensies die nog niet benoemd zijn benoemd in de huidige mens-plaats-relatie theorie (Jacobs & Buijs, 2011, p3: vrij vertaald).” Uit de studie, onder uiterwaarden gebruikers komen de volgende dimensies naar voren: functionaliteit, biodiversiteit, risico –, hier benoemd als veiligheid perceptie, schoonheid en binding (Jacobs & Buijs, 2011). Het aantal dimensies benoemd door Jacobs en Buijs (2011) ligt duidelijk hoger dan door Jorgensen en Stedman (2006), zij overlappen wel voor een groot deel. Zo benoemen beide binding (attachment) als dimensie. Daarnaast zou je de ‘dependence on’ en ‘identification with’ als containers kunnen zien voor de overige dimensies benoemd door Jacobs en Buijs (2011). Zo kun je schoonheid veronderstellen als een vorm van ‘identification with’.

Ter afronding, hedendaags onderzoek veronderstelt dat sense of place kan worden benoemd met behulp van dimensies. Hier is nog maar beperkt onderzoek naar gedaan, zowel vanuit theoretisch als praktisch oogpunt. De dimensies zoals benoemd door Jacobs en Buijs (2011) zijn voort gekomen uit kwalitatief onderzoek en dienen nog geoperationaliseerd te worden om te zien of ze bruikbaar en betrouwbaar zijn voor grootschalig gebruik.

BOX: BESCHRIJVING VAN SENSE OF PLACE DIMENSIES

(bron: Jacobs & Buijs, 2011, p8: vrij vertaald)

- *Functionaliteit*: Dimensie die uitdrukking geeft aan vormen van landschapsgebruik.
- *Biodiversiteit*: Dimensie die uitdrukking geeft aan de waardering van het voorkomen van soorten en natuurkenmerken.
- *Veiligheid perceptie*: Dimensie die uitdrukking geeft aan zorgen om huidige of verwachte problemen.
- *Schoonheid*: Dimensie die uitdrukking geeft aan esthetische waarderingen.
- *Binding*: Dimensie die uitdrukking geeft aan binding gevoelens van de persoon aan de plaats.

2.5 Gedragskenmerken

Deze paragraaf gaat in op de gedragscategorie van de proces component. Het eerste deel richt zich op het beschrijven van deze categorie, het tweede en derde deel richten zich op de specifieke context van deze studie, namelijk recreantengedragskenmerken.

Kenmerken menselijk gedrag

Samen met cognitie en emotie vormt gedrag de categorieën van de proces component. Gedrag bestaat uit drie basis handelingen: bewust waarneembare handelingen, bewust niet-waarneembare handelingen (innerlijk gedrag) of onbewuste (reflexmatige) handelingen (Veron, 2012). Mensen leren door beweging en interactie, wat door Johnson (2007: Lewicka, 2011, p225-226: vrij vertaald) wordt onderstreept: *“Beweging is dus een van de basale manieren waardoor we de betekenis van dingen leren kennen en onze altijd groeiende kennis over de wereld verkrijgen.”* Dit draagt eraan bij dat mensen kunnen interacteren in het landschap en zich ontwikkelen. Spinney (2006, p713: vrij vertaald) benoemt hierbij het belang van interactie en beweging: *“Mensen ervaren het landschap zelden vanuit een statisch oogpunt, zodoende zijn ook de betekenissen gegeneerd niet die van een statisch oogpunt.”* Seamon (1982) benadrukt dit proces, oftewel de rol van de interactie, door het formuleren van het begrip ‘body-ballet’. *“Body-ballet is niet het enige mechanisme door middel waarvan sense of place zich ontwikkelt, maar het zou wel de meest essentiële kunnen zijn”*(Lewicka, 2011, p226: vrij vertaald). Oftewel, de acties die een persoon onderneemt zouden weleens het meest vormend kunnen zijn voor de mate en vorm van sense of place die een persoon ontwikkelt. Dit ondersteunt de invalshoek van deze studie, namelijk het bestuderen van een verband tussen gedragskenmerken en sense of place. Hiernaast speelt niet alleen activiteit een rol maar ook rust en sociale interactie (Seamon, 1982). *Concepten van beweging, rust en ontmoetingen en de onderlinge relaties tussen hen beschrijven de relaties tot plaatsen als dialectische processen welke de fundamentele vormen van ons zijn* (Seamon, 1979 uit Manzo, 2003, p51: vrij vertaald). Kortom, door ons handelen, kunnen we leren en ons ontwikkelen als mens. Een onderdeel hiervan is het vormen van sense of place voor een plaats. *“Als we door het landschap reizen, zien en voelen we het op vele verschillende manieren en toch is er weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen ‘embodied movement’, plaats en betekenis* (Spinney, 2006, p713: vrij vertaald).” Binnen mens-plaats-relatiestudies is er vooral al onderzoek verricht naar het effect van sense of place op gedrag. De ‘Theory of Reasoned Action’ (TRA) (Ajzen en Fishbein, 1980) en hieraan gerelateerde ‘Theory of Planned Behavior’ (TPB) (Ajzen, 1991) worden veel gebruikt aldus Sutton (1998). Beide modellen zijn erop gericht om gedragsintenties te voorspellen en verklaren. Hieraan gerelateerd is het ‘Cognitive Hiërarchie Model of Human Behavior’, waarin een verband wordt gelegd tussen waarden, houdingen, normen, gedragsintenties en uiteindelijk gedrag van een persoon (Vaske en Donnelly, 1999). Lange tijd lag de focus op personen hun houding (attitude) en de voorspellende kracht hiervan op gedrag, een shift heeft nu plaats gevonden waarbij de aandacht steeds meer uitgaat naar welke condities gedrag voorspellen. Echter, de focus blijft liggen op het voorspellen van gedrag op basis van een persoon zijn houding (attitude) met behulp van sense of place.

Kortom, gedrag is een categorie van de proces component. Het kenmerkt zich door aandacht voor handelingen en het effect van deze handelingen op de ontwikkeling van sense of place. Er wordt gesteld dat dit weleens de meest basale vorm van sense of place ontwikkeling zou kunnen zijn. Het begrip body-ballet is hieraan gerelateerd. Het is echter nog maar recentelijk dat mens-plaats-relatie studies zich richten op het effect van gedrag op sense of place, lange tijd werd er enkel gekeken naar sense of place en het voorspellend effect op een persoon zijn houding.

Recreanten activiteiten

Het is pas sinds de laatste tien jaar dat de rol van de recreant in mens-plaats-relatiestudies werkelijk bestudeerd worden (Lewicka, 2011). Hierbij richten de meeste studies zich op de cognitieve aspecten en hieraan gerelateerde effecten van attitudes en houdingen op uiteindelijk gedrag (Stedman, 2002). Zoals de studies van Whittaker, Vaske en Manfredo (2006), Vaske en Donelly (1999) en Halpenny (2010). Vooral het effect van sense of place op mogelijk milieubewust gedrag staat hierin centraal. Zoals Halpenny (2010, p409: vrij vertaald) aangeeft: *“Onderzoekers proberen de disconnectie tussen een persoon zijn houding, bewustzijn en gedrag ten aanzien van de omgeving te begrijpen.”* Onderzoeken naar de emotionele en gedrag aspecten van mens-plaats-relatie processen zijn een stuk schaarser. Onderzoek van Spinney (2006) richt zich op de rol van activiteiten, oftewel gedrag van de mens en wat voor impact dit heeft op een persoon zijn vorming. Hierbij wordt verondersteld dat alle proces aspecten –cognitie, affectie en gedrag- van groot belang zijn. Spinney (2006, p713: vrij vertaald) is er van overtuigd dat *“..ervaringen van bewegingen en beweging kunnen gezien worden als vormend voor de betekenis en karakter van een plaats, vanwege een doorlopende dialoog tussen lichaam en plaats.”* En *“...is bepalend voor identiteit en binding.”* Een fenomenologische studie van Fishwick en Vining (1992) richt zich op het bepalen van aspecten die de keuze van recreanten voor een bepaald landschap beïnvloed. De resultaten van dit onderzoek brachten naar voren dat recreanten *“..in eerste instantie hun keuze voor recreatie plaatsen beschreven op basis van activiteiten en relatief abrupt* (Fishwick & Vining, 1992, p59: vrij vertaald).” In tweede instantie, kwamen er meer specifieke beargumenteerde keuze uit: *“De keuze voor waterrijke gebieden werd gerechtvaardigd op basis van een grotere variëteit in activiteiten en biodiversiteit* (Fishwick & Vining, 1992, p60: vrij vertaald).” Bij nog verder doorvragen kwam naar voren dat water een *“..kalmerend en rustgevend effect heeft, ook als de recreant niet zelf deelneemt aan water gerelateerde activiteiten* (Fishwick & Vining, 1992, p60: vrij vertaald).” De voorkeur voor water was het duidelijkste patroon wat naar boven kwam. De enige studie die daadwerkelijk onderzoek doet naar het effect van gedragskenmerken op sense of place onder recreanten is die van Jorgensen en Stedman (2006). Zij vonden geen duidelijk verband tussen het aantal recreatie activiteiten en sense of place. Zij veronderstellen echter wel dat hun aanpak te generalistisch geweest kan zijn en dat onderzoek naar specifieke clusters of activiteiten wel van invloed zou kunnen zijn.

Oftewel, de ontwikkeling van sense of place bij recreanten is nog maar beperkt onderzocht. Er is vooral gekeken naar cognitieve aspecten en voorkeuren. Er liggen dan ook nog tal van mogelijkheden om onderzoek te doen naar gedragskenmerken en sense of place. Eerder onderzoek in deze richting toonde geen verbanden aan, echter er wordt verondersteld dat dit aan de onderzoeksmethode heeft gelegen. Het volgende deel gaat in op de formulering van de onderzoeksopgave voor deze studie.

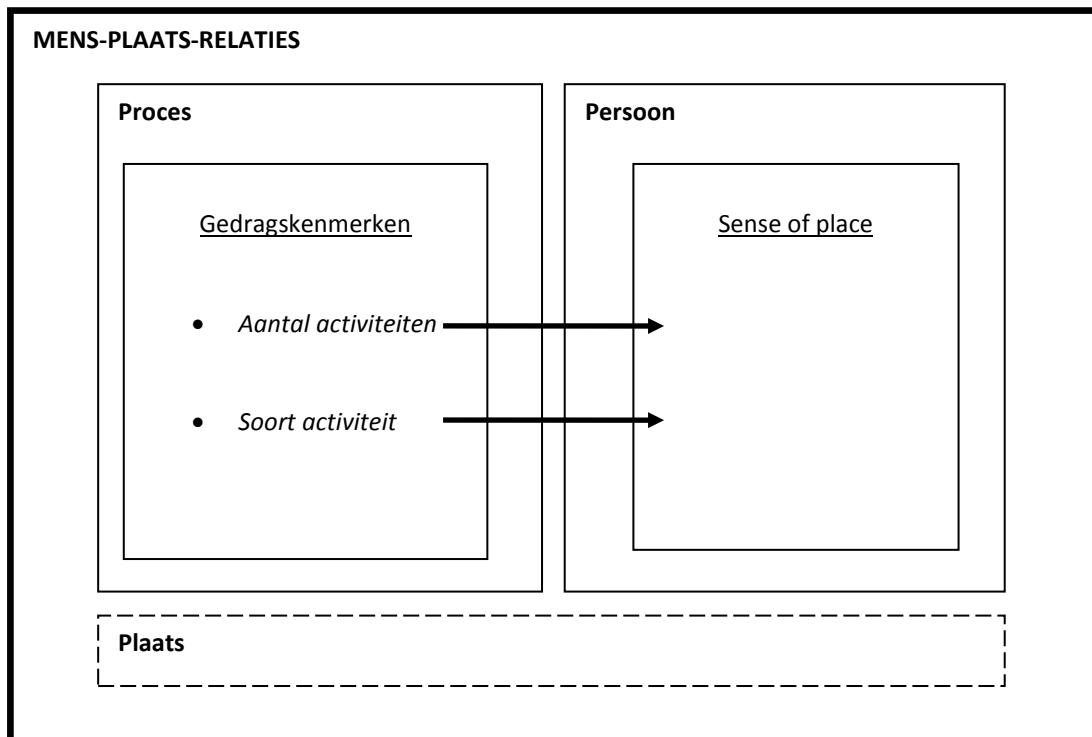
3. Theoretisch kader

In dit onderzoek wordt de relatie tussen gedragskenmerken en sense of place, van recreanten bestudeerd. Op basis van de literatuurstudie zijn veronderstelde verbanden over deze relatie geformuleerd, weergegeven in een conceptueel kader (paragraaf 3.1). Vervolgens worden de onderzoeksvragen benoemd (paragraaf 3.2).

3.1 Conceptueel raamwerk

Het belangrijkste uitgangspunt van deze studie is het mogelijke verband tussen gedragskenmerken en sense of place, onder recreanten (figuur 3.1). Binnen deze veronderstelling spelen de proces en persoon component van mens-plaats-relaties een rol. Met andere woorden, de plaats component wordt buiten beschouwing gelaten. Er zijn verschillende categorieën benoemd waarvan wordt verwacht dat zij een rol spelen in het veronderstelde verband. Voor de proces component wordt er onderscheid gemaakt tussen het aantal en het soort activiteiten dat recreanten ondernemen. Bij de persoon component wordt er gekeken naar de algehele sense of place en een aantal specifieke dimensies van sense of place. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat de gedragskenmerken effect hebben op sense of place. Op basis hiervan worden de volgende veronderstellingen gedaan:

- Het aantal verschillende ondernomen activiteiten heeft een positief verband met sense of place.
- Een wel ondernemer van een activiteit scoort hoger op sense of place dan een niet ondernemer van dezelfde activiteit.
- Er is verschil in de mate waarop de verschillende activiteiten verband houden sense of place. Met andere woorden, de ene activiteit heeft meer invloed op sense of place dan een andere.

Figuur 3.1 Conceptueel raamwerk

3.2 Onderzoeksvragen

Op basis van het conceptueel raamwerk en de geformuleerde veronderstellingen is het mogelijk de onderzoeksvragen te formuleren:

- *Is er een verband tussen het aantal ondernomen activiteiten en sense of place?*
- *Is er een verband tussen wel en niet ondernemers van activiteiten en sense of place?*
- *Is er een verschil in verband tussen de demografische kenmerken en sense of place?*

Een volgende stap in deze studie is het bepalen en formuleren van een onderzoeksmethode om deze vragen mee te kunnen beantwoorden. Het volgende hoofdstuk zal hier op ingaan.

4. Methodiek

Dit hoofdstuk gaat in op de methode van data verzameling. Eerst wordt de keuze voor een enquête, als vorm van dataverzameling uitgelegd (paragraaf 4.1). Hierna wordt er aandacht besteed aan de verschillende aspecten die bij deze dataverzamelingsmethode horen: steekproefkader (paragraaf 4.2), verspreiding (paragraaf 4.3) en studiegebied (paragraaf 4.4). In de daarop volgende paragraaf wordt er aandacht besteedt aan de inhoud van de enquête (paragraaf 4.5). Vervolgens wordt er ingegaan op de vormen van analyse die nodig zijn om uitspraken te kunnen doen over de data (paragraaf 4.6) Tot slot wordt er in dit hoofdstuk nog ingegaan op de beperkingen van de gekozen methode (paragraaf 4.7).

4.1 Enquête

Binnen onderzoek bestaan er twee hoofdrichtingen, kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Aldus Creswell (2009, p146: vrij vertaald) is het doel van kwantitatief onderzoek *“het generaliseren van een sample naar een populatie, zodat uitspraken gedaan kunnen worden over karakteristieken, houding, gedrag van de betreffende populatie.”* Exact datgeen wat er met deze studie bereikt wil worden, het is dus een kwantitatieve studie. Een veelvoorkomende en geschikte methode van data verzameling voor kwantitatief onderzoek is enquête onderzoek. Binnen deze studie wordt er dan ook gewerkt met een enquête om data te verzamelen. Het gaat om het aantonen van mogelijke verbanden tussen factoren, oftewel een mogelijke correlatie. Op basis hiervan kunnen voorspellende uitspraken gedaan worden. Het is echter niet mogelijk oorzakelijke verbanden vast te stellen met deze vorm van onderzoek. Enquête onderzoek heeft een aantal duidelijke voordelen, in relatief korte tijd kan een grote groep respondenten bereikt worden en de onderzoekskosten zijn laag. Dit zijn voordelen, omdat er geen budget beschikbaar is en de onderzoek tijd beperkt is. Er zijn echter ook nadelen verbonden aan enquête onderzoek. Het zijn niet flexibele vormen van vraagstelling, wat betekend dat de vragen zo opgesteld moeten worden dat zij begrijpelijk zijn voor elke afzonderlijke respondent (Vaske, 2008). Dit betekent dat de vragen zeer zorgvuldig geformuleerd dienen te worden en de onderzoekers helder voor ogen moeten hebben wat het taalgebruik en de kennis van zijn respondenten is. Ook moet de onderzoeker weten dat hetgeen hij of zij bevroegd daadwerkelijk dat is wat hij of zij wil weten en de antwoordt opties toereikend zijn. In andere woorden, de onderzoeker moet zeker weten dat de respondenten snappen wat hij of zij vraagt. Een derde beperking van kwalitatief onderzoek zijn de respondenten, deze moeten een realistische afspiegeling vormen van de doelgroep. Bij het opstellen van deze enquête is daarom gebruik gemaakt van eerder onderzoek en theorie van onder andere Hart, Boeije en Hox (2006) en Vaske (2008), om een zo wetenschappelijk mogelijke studie uit te kunnen uitvoeren. Daarnaast is er een pilot studie gehouden onder een tiental mensen voordat enquête werkelijk is verspreid. In de rest van dit hoofdstuk wordt ingaan op de verschillende aspecten die van belang zijn bij het opstellen en uitvoeren van de enquête, als wel de inhoud van de enquête zelf.

4.2 Steekproefkader

Bij voorkeur zouden de respondenten in het gebied zelf benaderd zijn, echter vanwege de weersomstandigheden en het grote aantal benodigde respondenten is dit niet gebeurd. De afwezigheid van informatie over gebruikers van het gebied zelf maakte het lastig om op een andere wijze een correct steekproefkader samen te stellen. Daarom is er gekozen voor het benaderen van een selectievere groep respondenten met een hoge respons.

De enquête is verspreid onder studenten van de Wageningen Universiteit. Deze groep respondenten was relatief eenvoudig te benaderen in grote getalen, over een korte periode.

4.3 Verspreiding

Een enquête kan op verschillende manieren verspreid worden, elk met zijn eigen voor- en nadelen. Aldus Vaske (2008) zijn er vier gangbare manieren om een enquête te verspreiden: op locatie, per email, per telefoon en/of per internet. Voor deze studie zijn op locatie zelf en per email de beste methoden. Per telefoon is te tijdrovend. Via het internet zou mogelijk zijn, maar deze vorm van verspreiding wordt vaak gekenmerkt door een lage respons. Aangezien er een beperkte periode beschikbaar was voor data verzameling is controle hierover gewenst. Verspreiding op locatie leverde de meeste controle op. Vrijwel iedereen die aangesproken werd was bereid deel te nemen. De tweede methode, per email wordt algemeen beschouwd als gevoelig voor lage respons (Vaske, 2008), maar al wel beter dan verspreiding online. Echter, een hoge respons hangt samen met een verzorgde, aantrekkelijke en eenvoudig te lezen enquête. In de praktijk bleek ook deze methode effectief. Er is gekozen voor gerichte mailing aan respondenten en de vraag of zij ook kennissen wilden benaderen. Een non respons meting was niet mogelijk bij de laatste vorm van verspreiding. Ook bij de verspreiding op locatie is de non respons niet bijgehouden. Hierover kunnen dan ook geen uitspraken gedaan worden. Het bereiken van voldoende respondenten is niet als problematisch beschouwd.

4.4 Studiegebied

Op basis van de naar voren gekomen studievoorwaarden, in de literatuurstudie voor het studiegebied is er gezocht naar een geschikte locatie: Een uiterwaardengebied waar recreanten meerdere activiteiten kunnen ondernemen. Er is gekozen voor het uiterwaardengebied van Wageningen, maar vele andere voor recreatie toegankelijke uiterwaarden gebieden hadden ook voldaan. Dit is een recreatiegebied waar een divers publiek komt en waar verschillende vormen van recreatie activiteiten mogelijk zijn. Het is het uiterwaardengebied van de rivier de Neder-Rijn, gelegen bij Wageningen. Dit is een Nederlands stad, gelegen in het Midden-Oosten van het land. In dit onderzoek gaat het alleen over het vrij toegankelijke deel van het gebied, mensen moeten er immers kunnen recreëren (figuur 4.1: zwart omgrensde gebied) Buiten dit gebied vallen het gebruik van de rivier of kanaal zelf. Binnen het gebied valt de dijk langs de uiterwaarden, zoals die hem in het Noorden begrenst.

Figuur 4.1 Wageningse uiterwaarden gebied, begrensde gebied vormt studiegebied.
(bron: <http://www.maps.Google.com>)

4.5 Enquête

Deze paragraaf gaat in op de inhoud van de enquête. De verschillende analyse items worden benoemd, evenals de manier waarop zij gemeten gaan worden. Allereerst zal er ingegaan worden op de operationalisatie van de enquête.

Operationalisatiematrix

De enquête is opgebouwd uit een aantal theorieën, welke behandeld zijn in de literatuurstudie (tabel 4.1). De enquête vragen opgesteld voor dit onderzoek zijn zoveel mogelijk gebaseerd op vragen geformuleerd in eerdere enquêtes (bijlage A). Dit was bij de dimensie en gedragskenmerken vragen niet mogelijk, aangezien zij nog nooit eerder op deze manier zijn geformuleerd. Wat betreft de dimensie items kan er pas gedurende analyse fasen gekeken worden naar betrouwbaarheid van het concept.

Tabel 4.1 Operationalisatiematrix

Theorie	Gebruikte concepten	Analyse items	Vragen	Informatie
Sense of place	Divers	Sense of place	Q22*	Afhankelijke variabele Gangbare methode om sense of place te meten.
	Jacobs en Buijs(2011) Jorgensen & Stedman (2006)	Sense of place dimensies	Q1-20	Afhankelijk variabele Nieuwe methode om sense of place te meten, geeft meer informatie dan huidige methode. Er wordt onderzocht of deze verband houdt met de huidige methode meting.
Gedragskenmerken	Seamon (1982) Hammund, Backlund & Bixler (2006) Spinney (2006) Fishwick & Vining (1992)	Activiteiten	Q21*	Onafhankelijke variabele Er wordt verondersteld dat het aantal en soort ondernomen activiteiten door een recreant een positief effect heeft op de mate en vorm van sense of place.
Steekproefkader gegevens	-	Man/vrouw Leeftijd Opleidingsniveau Aantal jaren kennis van gebied Regelmaat van gebruik van gebied	Q23-26*	(Extra) informatie over steekproefkader Hier kunnen mogelijkerwijs ook nog analyse mee uitgevoerd worden.

* Denkbeeldig doornummersen op de andere zijde van de enquête (bijlage A).

Dit item bestaat uit een tweetal metingen die afzonderlijk besproken worden. In de literatuurstudie is er aandacht besteed aan verschillende benaderingsvormen met hun voor- en nadelen om de mate van sense of place te meten. Op basis hiervan is er voor deze enquête gekozen voor twee methoden. De eerste methode is de directe en heldere benadering waarbij één vraag volstaat; de 1-item meting. (figuur 4.2). De zevenpuntschaal is toegepast om voldoende onderscheid te kunnen maken tussen de verschillende maten van sense of place. Een andere studie die ook gebruikmaakt van deze schaal is die van Hammund, Backlund & Bixler (2006).

Niet verbonden Sterk verbonden

0 1 2 3 4 5 6

De tweede sense of place benadering maakt gebruik van dimensies, de 20-item meting (figuur 4.3). In de literatuurstudie is aandacht besteed aan de studie van Jacobs en Buijs(2011). Binnen deze studie werden de volgende sense of place dimensies aangetoond: schoonheid, functionaliteit, binding, biodiversiteit en veiligheid perceptie. In de enquête wordt met deze dimensies gewerkt. Deze keuze is gebaseerd op het feit dat de dimensies zoals benoemd door Jacobs en Buijs(2011) nog niet geoperationaliseerd zijn. Deze studie vormt een uitgelezen kans om deze set van dimensie te operationaliseren en te gebruiken. Dit is van belang zoals Soini et al (2012, p132: vrij vertaald) aangeven, er *“..een noodzaak ligt om nieuwe sense of place dimensies en variabelen te ontwikkelen, welke rekening houden met het karakter van de plaats.”* Inspiratie voor de vragen per dimensie zijn opgedaan uit andere studies naar sense of place, zoals die van Jorgensen en Stedman(2006) en Hammitt, Backlund & Bixler (2006).

Deze vragen zijn gebaseerd op het idee van 'body-ballet' (Seamon, 1982), zoals beschreven in de literatuurstudie. Hierbij wordt ervanuit gegaan dat een mens zijn omgeving en zichzelf leert kennen door activiteiten te ondernemen. Dit wordt eveneens verondersteld in studies van Jorgensen en Stedman (2006). Onder andere op basis van deze studies wordt er in deze studie verondersteld dat een grotere variatie aan ondernomen gedragingen in een recreatiegebied leidt tot meer sense of place voor deze plaats. Binnen de enquête is het dan ook zaak een vraag te formuleren waaruit het duidelijk wordt welke activiteiten de respondenten in het gebied ondernemen. Hiertoe is een lijst opgesteld met de meest gangbare, algemeen ondernomen activiteiten (figuur 4.4). Dit is gedaan doormiddel van het ondervragen van een tiental mensen over hun activiteiten in de uiterwaarden, als wel observaties in het gebied zelf. De meest regelmatig genoemde, en observeerde activiteiten worden als check box opties in de enquête opgenomen. Een laatste 'overige optie' kan ook aangevinkt worden, waarachter de respondent vervolgens overige vormen van activiteit(en) kan invullen. Dit om minder gangbare activiteiten ook een plek in de enquête te geven. Op basis van dit item wordt verwacht een helder beeld te krijgen van de activiteiten spreiding onder de respondenten.

Biodiversiteit

Ik waardeer de biodiversiteit van de Wageningse uiterwaarden.
De diversiteit aan planten en dieren in de Wageningse uiterwaarden trekt me aan.
In de Wageningse uiterwaarden zie ik waardevolle flora en fauna.
De natuur in de Wageningse uiterwaarden spreekt mij aan.

Functionaliteit

In de Wageningse uiterwaarden kan ik recreëren zoals ik wil.
De Wageningse uiterwaarden voldoen aan mijn verwachtingen voor een recreatiegebied.
De gebruiksvriendelijkheid van de Wageningse uiterwaarden vind ik hoog.
De Wageningse uiterwaarden bevatten alles wat ik nodig heb om te kunnen recreëren.

Schoonheid

Ik vind de Wageningse uiterwaarden mooi.
Ik vind de Wageningse uiterwaarden net een kunstwerk.
Ik vind de Wageningse uiterwaarden fraai.
De schoonheid van de Wageningse uiterwaarden spreekt mij aan.

Binding

Ik voel me verbonden met de Wageningse uiterwaarden.
De Wageningse uiterwaarden zijn betekenisvol voor mij.
De Wageningse uiterwaarden zijn een deel van mij.
Ik identificeer me met de Wageningse uiterwaarden.

Veiligheid perceptie

Ik voel me veilig in de Wageningse uiterwaarden.
Ik voel me op mijn gemak in de Wageningse uiterwaarden.
Ik voel me vrij in de Wageningse uiterwaarden.
Ik heb het idee dat ik op mijn hoede moet zijn in de Wageningse uiterwaarden.

Figuur 4.3 Sense of place 20-item meting.

Hieronder staan een aantal activiteiten. Vink de activiteiten aan die u wel eens onderneemt in de Wageningse uiterwaarden.

- ☐ Wandelen
 - ☐ Hond uitlaten
 - ☐ Zwemmen
 - ☐ Hardlopen
 - ☐ Zonnen
 - ☐ Schaatsen
 - ☐ Flora/fauna spotten
 - ☐ Picknicken
 - ☐ Boek lezen
 - ☐ Vissen
 - ☐ Overig, namelijk.....
-

Figuur 4.4 Activiteiten meting.

Demografische items

Tot slot nog een laatste set van metingen, de demografische items: man of vrouw, leeftijd, en tot slot welk opleidingsniveau de respondent heeft bereikt (figuur 4.5). Daarnaast worden hier op dit moment ook de overige twee metingen onder geschaard: aantal jaren bekendheid van het gebied en de regelmaat van gebruik van het gebied. Op basis van deze metingen kunnen er nog andere analyses uitgevoerd worden, als de data verkregen is. Zo kan er bijvoorbeeld, gekeken of geslacht van invloed op de mate van binding die respondenten aangeven.

Wat is uw geslacht? Vink een antwoord aan.

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

Hoeveel jaar geleden bezocht u de Wageningse uiterwaarden voor het eerst? Vink een antwoord aan.

- ☐ Minder dan 1 jaar geleden
- ☐ Ongeveer 1 jaar geleden
- ☐ 1 tot 5 jaar geleden
- ☐ 5 tot 10 jaar geleden
- ☐ Meer dan tien jaar geleden

Wat is uw leeftijd? Schrijf uw leeftijd hieronder.

.....jaar

Hoe regelmatig bezoekt u de Wageningse uiterwaarden? Vink een antwoord aan.

- ☐ Dagelijks
- ☐ Wekelijks
- ☐ Maandelijks
- ☐ Halfjaarlijks
- ☐ Jaarlijks
- ☐ Minder dan 1 keer per jaar
- ☐ Nooit

Wat is uw hoogste afgeronde opleidingsniveau? Vink een antwoord aan.

- ☐ Lagere of middelbare school
 - ☐ MBO
 - ☐ HBO
 - ☐ Universiteit
-

Figuur 4.5 Demografische metingen.

4.6 Data analyse

De uiteindelijk verkregen data dient geanalyseerd te worden om daadwerkelijk uitspraken over de mogelijke correlaties en voorspellende kracht van bepaalde items te kunnen gaan doen. Hiertoe wordt het statistiek programma SPSS gebruikt. Deze paragraaf gaat in op de beschrijving van de benodigde toetsen. Stap één in het bepalen van de benodigde formules is het vaststellen van het type meetschaal waarmee de data verzameld is. Voor deze studie zijn dat zowel continue, dichotoom als categorische meetschalen (Vaske, 2008). Een voorbeeld van een continue meetschaal zijn de sense of place dimensie metingen. Het item 'man of vrouw' is een dichotome meetschaal, net als de meting over de activiteiten vragen (ja of nee). Tot slot, de categorische meetschaal. Hierbij gaat het om losse categorieën, zoals de meting over het hoogst afgeronde opleidingsniveau. Stap twee is het bepalen van zowel de afhankelijk en onafhankelijke variabele.

Met andere woorden, welke meting wordt gebruikt (onafhankelijke: gedragskenmerken) om een uitspraak te kunnen doen over de andere meting (afhankelijke: sense of place). Het is duidelijk dat er tal van opties mogelijk gaan zijn waarbij de meetschaal categorieën, alswel afhankelijke en onafhankelijk kunnen variëren. Toch valt het aantal benodigde formules mee, zie onderstaande lijst.

- *Cronbach's Alpha*

Aldus Vaske (2008, p9) dient Cronbach's Alpha test als een betrouwbaarheidsmeting. Een Cronbach's Alpha test wordt veelal gebruikt om de resultaten van metingen te checken die meerdere vragen gebruiken om één concept te meten, op basis van vastgestelde betrouwbaarheid worden deze dan samen genomen onder een multi-item index (Vaske, 2008). Voor Cronbach's Alpha geldt binnen de sociale wetenschappen dat een waarde van .65 wordt gezien als minimaal. Voor de afzonderlijke metingen wordt veelal een waarde van .40 als grens gehanteerd. Deze worden ook als uitgangspunten voor deze studie gebruikt. Cronbach's Alpha wordt gebruikt om de betrouwbaarheid van de dimensie metingen te testen.

- *Correlatie*

Deze vorm van analyse past bij een enkele afhankelijke en onafhankelijke variabele, beide op een continue schaal. Hiertoe wordt de Pearson correlatie (r) gebruikt, welke de relatie tussen de twee meet. Er wordt gemeten hoe dicht de punten van beide variabelen op een lineaire lijn liggen. Hierbij duidt een waarde van .10 op een minimale relatie, .30 op een typische relatie en .50 op een substantiële relatie (Vaske, 2008, p108). Deze waarden horen bij de 'practical significance' en duiden op het wel of niet groot genoeg zijn van de relatie voor praktisch nut (Vaske, 2008, p38). Deze vorm van data analyse wordt toegepast op alle metingen waarvan beide tot de continue schaal behoren.

- *Regressie*

Deze vorm van analyse past bij een groter aantal dan één onafhankelijke variabele en één afhankelijke variabele. Beide op een continue schaal. Hierbij is er veelal sprake van meer dan één onafhankelijken, welke zowel op continue als wel dichotome schaal kunnen zijn.

- *Cohen's D*

Dit is de enige analyse die niet met behulp van SPSS kan worden uitgevoerd. Via het internet zijn er echter tal van opties om deze formule te gebruiken*. Cohen's D is maat voor de effectgrootte tussen twee gemiddelden (Fehres, 2011). Deze analyse vorm behoort wederom bij een dichotome onafhankelijke en continue afhankelijke. De waarde varieert tussen de -1 en de 1. Een effectgrote van meer dan 0,8 of -0,8 wordt over het algemeen als groot gezien, meer dan .5 of -.5 als typisch en meer dan .2 of -.2 als minimaal (Vaske, 2008). Deze vorm van analyse kan gebruikt worden om verschillen te analyseren tussen wel of niet ondernemers van bepaalde activiteiten als wel verschillen tussen man en vrouw.

- *Chi-square*

Analyse methode om een tweetal dichotome categorieën onderling te kunnen vergelijken en relateren. Binnen deze studie zal deze gebruikt worden voor de analyse tussen wel of niet ondernemers van een activiteit en man of vrouw. Er wordt gebruik gemaakt van de Pearson Chi-square, gevonden waarden kunnen dan ook net als de andere p -waarden geduid worden.

Tot slot, nog een opmerking over de r - en d -waarden die gevonden kunnen worden. Cohen (1988, p81; Vaske, 2008, p108: vrij vertaald) geeft aan: "*Een correlatie van een r rond de .50 is zo hoog als je kunt verwachten in voorspellingen over gedrag in de toegepaste psychologie.*" Dit duidt op een percentage van 25% dat voorspeld kan worden. Op basis hiervan kun je stellen dat Cohen's d substantiële relatie eveneens een uitzonderlijke categorie is. Een studie die duidt op r - en/of d -

waarden voor een typische relatie, geeft dus al bruikbare resultaten. Dit is dan ook uitgangspunt bij de analyse van deze studie.

4.7 Beperkingen

Wetenschappelijk onderzoek wordt gekenmerkt door aandacht voor de betrouwbaarheid, validiteit, representativiteit en generaliseerbaarheid van de studie (Vaske, 2008, p2). Er mag verwacht worden dat de onderzoeker(s) zo goed mogelijk deze kenmerken proberen te waarborgen. Een honderd procent score is echter praktisch onhaalbaar. Dit heeft veelal te maken met factoren die niet, of slechts beperkt te controleren zijn. In deze paragraaf worden de kenmerken van deze studie behandeld. In de discussie wordt hier nog verder op ingegaan. De representativiteit van de respondenten is laag, zij vormen geen afspiegeling van de werkelijke gebruikersgroep. Binnen deze studie wordt er enkel aan werving gedaan onder studenten. Zij vormen een specifieke gebruikersgroep van de Wageningse uiterwaarden. De generaliseerbaarheid wordt hierdoor echter niet ernstig verstoord. Er valt te verwachten dat de uitkomsten van deze studie niet veel zullen afwijken van de uitkomsten van een studie gehouden onder de volledige gebruikersgroep, de studenten vormen immers wel onderdeel van de doelgroep. Wat betreft de betrouwbaarheid van deze studie wordt er verwacht dat deze goed is, de vragen zijn zorgvuldig opgesteld en de uitvoer vindt op vergelijkbare wijze plaats. Tot slot de validiteit: de literatuur onderscheid verschillende vormen, zoals content, criteria en construct validiteit (Vaske, 2008). Op dit moment kan er enkel ingegaan worden op de content validiteit; zij alle items op een terechte wijze aanwezig in de onderzoek vorm. Hier is al ruim aandacht aanbesteedt en er wordt vanuit gegaan dat dit het geval is. De resultaten zullen dit daadwerkelijk uitwijzen.

*Voor deze thesis is de volgende site gebruikt: <http://www.uccs.edu/~faculty/lbecker/>.
Waarbij gebruik is gemaakt van de formules waarin 'Mean' en 'Std.' Worden gebruikt.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk wordt de data analyse weergegeven. Allereerst wordt er ingegaan op een beschrijving van de gevonden waarden: steekproef (demografische gegevens) karakteristieken (paragraaf 5.1), sense of place metingen (paragraaf 5.2) en activiteiten metingen (paragraaf 5.3). Vervolgens worden de mogelijke verbanden tussen de verschillende items beschreven en besproken. Allereerst tussen de sense of place en activiteiten items (paragraaf 5.4) en tot slot tussen de demografische karakteristieken en sense of place, als wel activiteiten.

5.1 Steekproef (demografische gegevens) karakteristieken

Het steekproefkader bestond uit een 315 tal respondenten. Hiervan hebben 152 respondenten de enquête digitaal ingevulde en 163 respondenten de enquête op papier. De gemiddelde leeftijd van het steekproefkader is 22 jaar. Het percentage mannelijke respondenten is 45% (n=139) en het percentage vrouwelijke respondenten 55% (n=173). Alle respondenten zijn student of net afgestudeerd aan de Wageningen Universiteit of Van Hall Larenstein. Gemiddeld zijn de respondenten tussen de ongeveer een jaar geleden en één tot vijf jaar geleden bekend met het gebied (m=2.73, s.d.=1.20). Alle antwoordmogelijkheden zijn gebruikt (tabel 5.1). Daarnaast zijn de respondenten gemiddeld genomen tussen de maandelijks en halfjaarlijks in de uiterwaarden te vinden (m=3.27, s.d.=1.00). Ook hier zijn alle antwoord opties gebruikt (tabel 5.2).

Tabel 5.1 Aantal jaren kennis van het gebied

Aantal jaren kennis van het gebied	Frequentie (n)		Percentage (%)	
<1 jaar geleden	67		21,3	
+/- jaar geleden	23		7,3	
1 tot 5 jaar geleden	165		52,4	
5 tot 10 jaar geleden	41		13,0	
>10 jaar geleden	16		5,1	

Tabel 5.2 Regelmaat van bezoek

Bezoekfrequentie van het gebied	Frequentie (n)		Percentage (%)	
Dagelijks	9		2,9	
Wekelijks	48		15,4	
Maandelijks	141		45,2	
Halfjaarlijks	88		28,2	
Jaarlijks	17		5,4	
< 1x per jaar	7		2,2	
Nooit	2		0,6	

Kortom, deze studie is verricht onder een totaal aantal van 315 respondenten. Hiervan was 45% man en 55% vrouw, met een gemiddelde leeftijd van 22 jaar. Alle respondenten studeren, of zijn net afgestudeerd aan de Wageningen Universiteit of van Hall Larenstein. Gemiddeld genomen zijn de respondenten één tot vijf jaar bekend met het gebied en bezoeken zij dit gebied maandelijks tot halfjaarlijks. Volgende stap is de beschrijving van de sense of place items.

5.2 Sense of place items

In deze paragraaf worden de verschillende sense of place metingen, de 1-item meting en 20-item meting, die binnen deze studie zijn gedaan geanalyseerd. Eerst wordt de 1-item meting geanalyseerd en vervolgens de 20-item meting. Laatst genoemde is nog opgedeeld in een aantal subcategorieën: losse vragen, dimensies en gemiddelde.

1-item meting

De gemiddelde score duidt op een sense of place waarde tussen verbonden en boven gemiddeld verbonden in ($m=3.53$, $s.d.=1.47$). Alle antwoord opties zijn gebruikt (tabel 5.3). Daarnaast is het zo dat een ruime meerderheid van de respondenten (77,5%) verbonden tot sterk verbonden heeft aangevinkt. Er is slechts een gering percentage respondenten dat zich niet verbonden voelt met de uiterwaarden (2,5%). Ongeveer een vijfde van de respondenten (20,1%) voelt zich een (klein) beetje verbonden.

Tabel 5.3 1-item meting sense of place

Sense of place		
<i>1-item meting¹</i>		
	Frequentie (n)	Percentage (%)
Niet verbonden	8	2,5
Klein beetje verbonden	26	8,3
Beetje verbonden	37	11,8
Verbonden	74	23,6
Boven gemiddeld verbonden	86	27,4
Ver boven gemiddeld verbonden	57	18,2
Sterk verbonden	26	8,3

¹Schaal van 0 (niet verbonden) tot 6 (sterk verbonden)

20-item meting: losse vragen

De 20 vragen behoren toe aan een vijftal dimensies, oftewel vier vragen per dimensie. De losse vragen worden eerst gecontroleerd op onderlinge correlatie (tabel 5.4). Alle afzonderlijke vragen correleren per dimensie ($r > .40$), op één na: Ik vind de Wageningse uiterwaarden net een kunstwerk ($r=.36$). Een verklaring hiervoor zit hem in de aard van de vraag, immers niet iedereen verstaat hetzelfde onder een kunstwerk. De ene persoon associeert dit wellicht met een positief verband, de ander met een negatief. Deze vraag kan echter zonder problemen uit de lijst verwijderd worden; er is een viertal vragen per dimensie zijn gebruikt en drie is in principe al voldoende. Zodoende kunnen alle losse vragen als betrouwbare metingen worden beschouwd voor de dimensies.

Tabel 5.4 Betrouwbaarheidsanalyse 20-item meting sense of place: losse vragen

Sense of place 20-item meting ¹	Betrouwbaarheidsanalyse			
	Mean	(SD)	Cronbach's Alpha	Item totaal Alpha als correlatie item weg
Biodiversiteit			.84	
- Ik waardeer de biodiversiteit van de Wageningse uiterwaarden.	1.38	.31		.65 .81
- De diversiteit aan planten en dieren in de Wageningse uiterwaarden trekt me aan.	.49	.54		.77 .76
- In de Wageningse uiterwaarden zie ik waardevolle flora en fauna.	.41	.45		.69 .80
- De natuur in de Wageningse uiterwaarden spreekt me aan.	1.12	.19		.63 .83
Functionaliteit			.74	
- In de Wageningse uiterwaarden kan ik recreëren zoals ik wil.	1.23	1.20		.46 .72
- De Wageningse uiterwaarden voldoen aan mijn verwachtingen voor een recreatiegebied.	1.01	1.20		.63 .63
- De gebruiksvriendelijkheid van de Wageningse uiterwaarden vind ik hoog.	.82	1.22		.51 .69
- De Wageningse uiterwaarden bevatten alles wat ik nodig heb om te kunnen recreëren.	.25	1.45		.54 .68
Schoonheid²			.73	
- Ik vind de Wageningse uiterwaarden mooi.	2.04	.97		.66 .63
- Ik vind de Wageningse uiterwaarden fraai.	1.47	1.10		.59 .64
- Ik vind de Wageningse uiterwaarden net een kunstwerk.	-.61	1.60		.36 .82
- De schoonheid van de Wageningse uiterwaarden spreekt me aan.	1.25	1.20		.62 .62
Binding			.85	
- Ik voel me verbonden met de Wageningse uiterwaarden.	.61	1.57		.69 .81
- De Wageningse uiterwaarden zijn betekenisvol voor mij.	.46	1.52		.67 .82
- De Wageningse uiterwaarden zijn een deel van mij.	-1.03	1.51		.68 .81
- Ik identificeer mij met de Wageningse uiterwaarden.	-.71	1.50		.71 .80
Veiligheid perceptie			.73	
- Ik voel me veilig in de Wageningse uiterwaarden.	1.44	1.14		.61 .62
- Ik voel me vrij in de Wageningse uiterwaarden.	1.40	1.14		.42 .73
- Ik voel me op m'n gemak in de Wageningse uiterwaarden.	1.57	.95		.64 .62
- Ik heb het idee dat ik op mijn hoede moet zijn in de Wageningse uiterwaarden. ³	-1.32	1.33		.46 .72

¹ Schaal van -3 (helemaal mee oneens) tot 3 (helemaal mee eens) / ² Laagst scorende vraag verwijderd voor verdere analyse / ³ Item was omgekeerd gecodeerd voor de analyse.

20-item meting: dimensies

Een vervolg stap is het bepalen van één waarde op basis van de vijf dimensie waarden. Zodoende kom uit op een totaal waarde die uitdrukking geeft aan de overall sense of place. Wederom is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd om te testen of dit een betrouwbare waarde oplevert (tabel 5.5). Hieruit blijkt dat de dimensies betrouwbaar zijn en evenwichtig verdeeld, er zitten geen uitschieters tussen. Daarnaast wordt er aan gegeven wat de minimaal en maximaal gegeven waarden zijn per dimensie. Hieruit valt op te maken dat biodiversiteit en schoonheid de grootste spreiding in antwoorden onder de respondenten gaf.

Tabel 5.5 Betrouwbaarheidsanalyse 20-item meting sense of place: dimensies

Sense of place

20-item meting¹

Betrouwbaarheidsanalyse

Meetwaarden

	Mean	(SD)	Cronbach's Alpha	Item totaal correlatie	Alpha als item weg	Min.	Max.
Dimensies			.79				
Biodiversiteit	.85	1.14		.62	.73	-3.00	3.00
Functionaliteit	.83	.95		.53	.76	-2.25	3.00
Schoonheid	1.58	.93		.62	.73	-3.00	3.00
Binding	-.16	1.26		.58	.75	-1.50	2.00
Veiligheid perceptie	.76	.59		.57	.76	-2.30	2.75

¹Schaal van -3 (helemaal mee oneens) tot 3 (helemaal mee eens).

20-item meting: totaal

Tot slot kan er nog een totaal waarde voor sense of place gevormd worden op basis van de vijf dimensies. Hierbij worden de waarden van de vijf dimensies samen genomen en een gemiddelde berekend ($m=.77$, $s.d=.73$). Hierbij werden maximale scores tot 2.75 gevonden en minimale scores tot -2.30.

Onderlinge correlatie sense of place items & categorieën

Tot zover zijn er enkel observaties gedaan over de afzonderlijke sense of place items. Interessant zijn ook de onderlinge correlaties tussen de verschillende sense of place items (tabel 5.6 –volgende pagina). Alle sense of place items en categorieën correleren onderling. De 1-item meting correleert het sterkst met de totaal meting van de 20-item meting. Dit is op zichzelf een logisch gevolg, aangezien hier naar de totale sense of place wordt gekeken. Het betekent echter ook dat de nieuwe 20-item meting methode een vergelijkbaar resultaat geeft als de 1-item meting wat betreft de totaal sense of place. De 20-item meting dimensies vertonen samenhang, echter niet allemaal even sterk. Het is duidelijk dat alle correlaties tussen typisch en substantieel zijn. Het verband tussen biodiversiteit en schoonheid is zelfs ruim substantieel. Relatief gezien correleren Binding/Functionaliteit en Veiligheid perceptie/Biodiversiteit het minst. Er kan dus gesteld worden dat de dimensies samenhang vertonen, maar ook dat zij onderling verschillen. Tot slot de 20-item meting totaal categorie. Deze correleert het sterkst met de biodiversiteit en binding dimensie en het minst met de 1-item meting.

Kortom, zowel de 1-item meting als de 20-item meting blijken betrouwbare meetmethoden. Daarnaast vertonen zij onderlinge correlatie. De 20-item meting vertoont tussen de dimensies niet alleen samenhang, er is ook duidelijk variatie te zien tussen de verschillende dimensies. Aangezien de 20-item meting nog niet eerder is toegepast zijn dit waardevolle constatering.

Tabel 5.6 Onderlinge correlatie sense of place items & categorieën

Sense of place		<u>Pearson correlatie</u>					
	1-item meting ¹	20-item meting ²					
		Biodiversiteit	Functionaliteit	Schoonheid	Binding	Veiligheid perceptie	Totaal
1-item meting ¹	X	.28**	.35**	.36**	.73**	.36**	.57**
20-item meting ²							
Biodiversiteit	.28**	X	.43**	.56**	.49**	.41**	.79**
Functionaliteit	.35**	.43**	X	.38**	.41**	.49**	.70**
Schoonheid	.36**	.56**	.38**	X	.47**	.46**	.76**
Binding	.73**	.49**	.41**	.47**	X	.43**	.79**
Veiligheid perceptie	.36**	.41**	.49**	.46**	.43**	X	.67**
Totaal	.57**	.79**	.70**	.76**	.79**	.67**	X

** Correlatie is significant op .01 niveau (2-tailed) / ¹Schaal van -3 (helemaal mee oneens) tot 3 (helemaal mee eens) /

²Schaal van 0 (niet verbonden) tot 6 (sterk verbonden).

5.3 Activiteiten item

Het activiteiten item werd in de enquête gemeten met behulp van één vraag. In deze paragraaf zal deze uitgewerkt worden in twee activiteiten item categorieën: wel of niet ondernemer activiteiten en het totaal aantal activiteiten ondernomen door een respondent.

Wel of niet ondernemer activiteiten

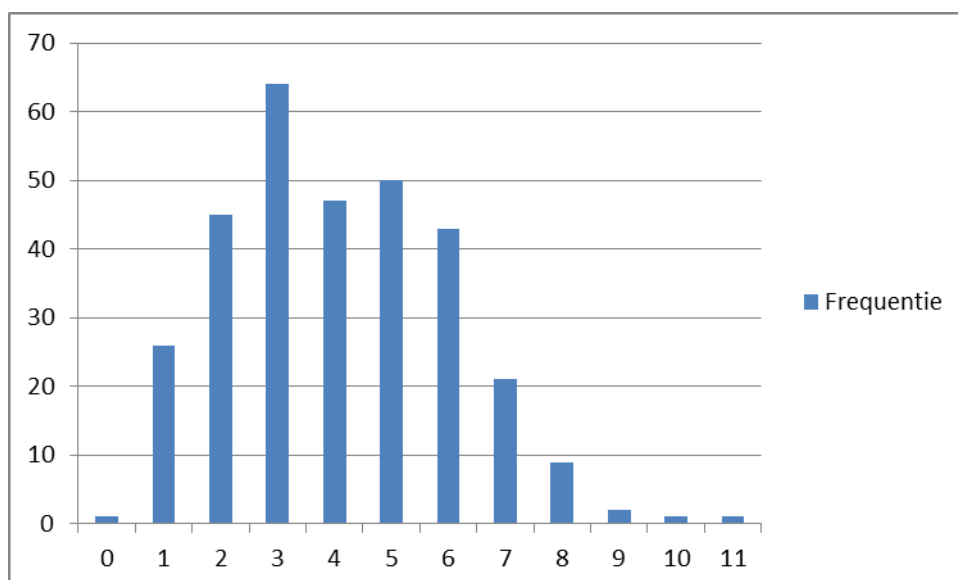
De respondenten ondernemen het meest regelmatig de activiteit wandelen (tabel 5.7). Daarnaast onderneemt de meerderheid van de respondenten de volgende activiteiten: zonnen, picknicken en zwemmen. De activiteit overig vraagt om nadere toelichting. Het weergegeven getal (n=57) duidt het aantal respondenten dat deze categorie heeft aangevinkt. Hierbij vulden de respondenten over het algemeen één tot twee activiteiten in; er zijn nog vierentwintig verschillende andere activiteiten benoemd (bijlage B). Meest voorkomend was de activiteit bbq'en en bier drinken (n=23). Over het algemeen werden activiteiten echter maar door één respondent benoemd. Alleen coachen (n=4), roeien (n=3) en daten (n=2) werden nog door meerdere respondenten benoemd.

Totaal aantal activiteiten ondernomen

Op basis van de verkregen data over de activiteiten is een nieuwe categorie aangemaakt: namelijk het totaal aantal activiteiten ondernemen (m=4.07, s.d.=1.96). De enquête bood 10 antwoord opties aan en een mogelijkheid tot zelf invullen van niet genoemde activiteiten. Zoals aangegeven gebruikten 57 respondenten deze optie. Er is een flinke spreiding in het aantal activiteiten ondernomen per respondent (figuur 5.1 en bijlage C: tabel 1).

Tabel 5.7 Activiteiten die respondenten ondernemen.

Activiteit	Frequentie (n)	Percentage van totaal aantal respondenten(%)
Wandelen	231	73.3
Zonnen	195	62.0
Picknicken	176	55.9
Zwemmen	164	52.1
Schaatsen	143	45.4
Boek lezen	102	32.4
Fietsen	80	25.4
Hardlopen	77	24.4
Overig	57	18,1
Flora/fauna spotten	55	17.5
Hond uitlaten	19	6.0
Vissen	10	3.2

Figuur 5.1 Spreiding van het totaal aantal ondernomen activiteiten.

Kortom, het steekproefkader onderneemt gemiddeld genomen een viertal activiteiten. Het aantal ondernomen activiteiten varieert van geen tot elf. De meerderheid van de respondenten onderneemt de activiteiten: wandelen, zwemmen, zonnen en picknicken. Er werd ook nog vastgesteld dat er een grote variatie is aan ondernomen activiteiten. De optie 'overig' leverde nog eens 24 verschillende activiteiten op.

5.4 Verbanden tussen activiteiten items en sense of place items

Deze paragraaf gaat in op de mogelijke verbanden tussen de activiteiten en sense of place items. Hierbij wordt de data niet alleen geanalyseerd, maar zal deze ook besproken worden. Met andere woorden, afwijkende en opvallende resultaten zullen probeert verklaard te worden.

Totaal aantal ondernomen activiteiten en sense of place

Het aantal ondernomen activiteiten vertoont correlatie met sense of place (tabel 5.8 & tabel 5.9). Hierbij liggen de meeste waarden rond die van een typische relatie. De 1-item meting, 20-item meting: totaal en 20-item meting: binding, scoren hierbij richting substantieel. De overige metingen scoren meer richting een minimale relatie. Kennelijk is het totaal aantal activiteiten het meest gerelateerd aan binding zelf. Beide zijn een verzameling, oftewel totaal van een complexer geheel; Het lijkt logisch dat dit het best geuit kan worden in een vergelijkbaar totaal duidend begrip.

Tabel 5.8 Sense of place items en correlatie met het totaal aantal ondernomen activiteiten

Sense of place		Totaal aantal ondernomen activiteiten
1-item meting ¹		.40**
20-item meting ²		
Biodiversiteit		.17**
Gebruikswaarde		.19**
Schoonheid		.21**
Binding		.38**
Veiligheid perceptie		.20**
Totaal		.32**

** Correlatie is significant op .01 niveau (2-tailed) / ¹Schaal van -3 (helemaal mee oneens) tot 3 (helemaal mee eens) /

²Schaal van 0 (niet verbonden) tot 6 (sterk verbonden).

Tabel 5.9 Totaal aantal activiteiten ondernomen en sense of place

Totaal aantal ondernomen activiteiten	<u>Sense of place</u>														
	1-item meting ¹						20-item meting ²								
	N	Mean	SD	Biodiversiteit		Functionaliteit		Schoonheid		Binding		Veiligheid perceptie		Totaal	
				Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD
1	26	2.27	1.73	.59	1.46	.51	.92	1.00	1.13	.48	.66	.48	.66	.35	.88
2	45	2.91	1.38	.72	1.09	.54	.87	1.53	.83	.54	.57	.54	.57	.53	.57
3	64	3.31	1.41	.83	1.10	.87	.89	1.54	.90	.85	.60	.85	.60	.72	.64
4	47	3.70	1.18	.58	1.11	.74	.97	1.52	1.00	.76	.56	.76	.56	.71	.68
5	50	4.06	1.00	.94	1.13	.96	.88	1.85	.67	.89	.44	.89	.44	.96	.65
6	43	3.81	1.37	1.01	1.11	.87	1.16	1.58	1.12	.73	.67	.73	.67	.87	.90
7	21	4.62	1.28	1.16	1.13	1.19	.80	2.02	.66	1.00	.49	1.00	.49	1.21	.62
8*	9	4.89	1.05	1.81	.85	1.58	.65	2.04	.68	1.06	.48	1.06	.48	1.55	.61
9*	2	4.00	.00	1.88	.88	.25	.247	2.00	.00	1.00	.00	1.00	.00	1.15	.85
10*	1	3.00	-	1.50	-	1.50	-	1.67	-	.00	-	.00	-	.93	-
11*	1	5.00	-	.75	-	1.75	-	2.00	-	1.50	-	1.50	-	1.35	-
Gemiddelde		3.56	1.44	.86	1.15	.83	.96	1.60	.93	.76	.59	.76	.59	.78	.73

* N<10 wordt niet gezien als een betrouwbare meting / ¹Schaal van -3 (helemaal mee oneens) tot 3 (helemaal mee eens) /

²Schaal van 0 (niet verbonden) tot 6 (sterk verbonden).

Wel of niet ondernemer van een activiteit en sense of place

Er is een duidelijk verband zichtbaar tussen een wel of niet ondernemer van een bepaalde activiteit en zijn of haar sense of place: Wel ondernemers scoren over het algemeen beduidend hoger. De resultaten verschillen per sense of place meet item, daarom zullen deze nu elk afzonderlijk besproken worden. Er wordt zowel naar de *d*-waarde als *p*-waarde gekeken: Hierbij wordt een *d*-waarde van .50 of hoger als beduidend beschouwd en een *p*-waarde van <.01.

De 1-item meting duidt op een duidelijk verband voor de activiteiten wandelen, schaatsen en boek lezen (tabel 5.10). Zwemmen, zonnen en picknicken, scoren daarnaast allen op de *p*-waarde significant. Alle wel ondernemers scoren hoger op sense of place, behalve voor de activiteit flora/fauna spotten.

Tabel 5.10 Wel of niet ondernemer activiteit en sense of place (1-item meting)

Sense of place 1-item meting ¹		Niet Ondernemer		Wel Ondernemer		Cohen's <i>d</i>	<i>t</i> -test	(2-tailed) <i>p</i> -waarde**
Activiteit		Mean	(SD)	Mean	(SD)			
Wandelen		2.63	1.46	3.84	1.34	.86	6.86	<.01
Hond uitlaten		3.50	1.45	3.89	1.66	.25	1.13	.26
Zwemmen		3.25	1.57	3.78	1.32	.37	3.27	<.01
Hardlopen ²		3.39	1.53	3.94	1.16	.41	3.28	.03
Zonnen		3.23	1.50	3.71	1.42	.33	2.85	<.01
Schaatsen ²		3.20	1.57	3.92	1.24	.51	4.53	<.01
Flora/fauna spotten		3.56	1.42	3.38	1.68	-.12	-.83	.41
Picknicken		3.15	1.53	3.82	1.35	.46	4.09	<.01
Boek lezen ²		3.20	1.52	4.20	1.09	.76	6.62	<.01
Vissen		3.52	1.48	3.80	1.23	.21	.60	.55

** Significant op 0.01 niveau (2-tailed). / ¹Schaal van 0 (niet verbonden) tot 6 (sterk verbonden) / ²Gelijke verdeling niet verondersteld.

De 20-item meting: totaal duidt op een significant verband voor zowel wandelen, flora/fauna en boek lezen (tabel 5.11). Daarnaast duidt de *p*-waarde van de activiteit schaatsen ook op een significant verband. De *d*-waarde van de activiteit vissen duidt op een typische relatie. Dit zijn niet precies dezelfde activiteiten die naar voren kwamen bij de 1-item meting. Wandelen en boek lezen komen bij beide naar voren, de overige categorieën variëren. Bij deze meting scoren wel alle wel ondernemers van een activiteit hoger op sense of place dan niet ondernemers.

Tabel 5.11 Wel of niet ondernemer activiteit en sense of place (20-item meting, totaal)

Sense of place 20-item meting (totaal) ¹	Niet Ondernemer		Wel Ondernemer		Cohen's <i>d</i>	<i>t</i> -test	(2-tailed) <i>p</i> -waarde**
	Mean	(SD)	Mean	(SD)			
Activiteit							
Wandelen	.38	.68	.92	.70	.78	5.96	<.01
Hond uitlaten	.77	.73	.87	.79	.13	.60	.55
Zwemmen	.76	.68	.79	.78	.05	.45	.66
Hardlopen	.73	.77	.93	.58	.31	2.16	.03
Zonnen	.73	.71	.80	.75	.10	.84	.41
Schaatsen	.66	.70	.92	.75	.35	3.13	<.01
Flora/fauna spotten	.71	.70	1.09	.80	.50	3.51	<.01
Picknicken	.66	.70	.87	.75	.30	2.60	.01
Boek lezen	.64	.75	1.06	.61	.61	4.85	<.01
Vissen	.76	.72	1.19	.91	.52	1.82	.07

** Significant op 0.01 niveau (2-tailed). / ¹Schaal van -3 (helemaal niet mee eens) tot 3 (helemaal mee eens).

De 20-item meting: dimensies geeft een gevarieerder beeld dan de voorgaande analyses (tabel 5.12). Allereerst scoren de volgende combinaties op zowel de *p*- als *d*-waarde duidelijk onderscheidend:

- Biodiversiteit: wandelen, flora/fauna spotten & vissen
- Functionaliteit: -
- Schoonheid: wandelen & boek lezen
- Binding: wandelen, boek lezen en schaatsen (*d*=.48)
- Veiligheid perceptie: wandelen

Opvallende zaken zijn de volgende: wandelen scoort op de gehele linie het beste, wellicht omdat deze activiteit ook door het grootste aantal respondenten wordt ondernomen. Ten tweede de overige activiteiten die naar voren komen bij de biodiversiteit dimensie, flora/fauna spotten en vissen dit zijn duidelijk natuur gerichte activiteiten. Op de functionaliteit dimensie scoort geen enkele activiteit, wellicht is dit een dimensie die volledig thuishoort bij sense of place. Dan nog de activiteit boek lezen die zowel op de schoonheid en binding dimensie scoort. Een veronderstelling is dat deze activiteit vooral een gevolg is van een hoge sense of place en niet zo zeer tot sense of place leidt. Het is namelijk een vrij passieve activiteit, waarbij de interactie met de omgeving beperkt is. Vervolgens zijn er nog een aantal activiteiten die alleen op de *p*- of *d*-waarde duidelijk onderscheidend scoren. Allereerst de *d*-waarde activiteiten: Dit geldt voor biodiversiteit- boek lezen (*d*=.49) en schoonheid-schaatsen & vissen. Voor de *p*-waarde zijn dit: functionaliteit-wandelen & schaatsen, binding-zwemmen & picknicken en veiligheid perceptie-picknicken. Tot slot, er zijn meerdere activiteiten waarbij de niet ondernemer hoger scoort dan de wel ondernemer. Dit geldt voor de dimensie biodiversiteit en de activiteit zonnen. Bij de dimensie schoonheid geldt dit voor de activiteiten hond uitlaten, zwemmen en picknicken. Kennelijk draagt het ondernemen van deze activiteiten niet bij aan de ontwikkeling van de genoemde dimensie van sense of place, sterker nog misschien kan er verondersteld worden dat deze hem reduceert: Immers niet ondernemers scoren hoger. Met andere woorden, personen ontwikkelen sense of place op basis van verschillende dimensie waarbij de waardering tussen de verschillende dimensies kan verschillen.

Tabel 5.12 Wel of niet ondernemer activiteit en sense of place (20-item meting: dimensies)

Sense of place 20-item meting ¹	Niet Ondernemer		Wel Ondernemer		Cohen's <i>d</i>	<i>t</i> -test	(2-tailed) <i>p</i> -waarde
	Mean	(SD)	Mean	(SD)			
Biodiversiteit							
Activiteit							
Wandelen	.41	1.15	1.01	1.10	.54	4.20	<.01
Hond uitlaten	.84	1.07	1.07	1.11	.21	.84	.40
Zwemmen	.94	1.10	.77	1.18	-.15	-1.35	.18
Hardlopen	.82	1.19	.94	.99	.11	.82	.41
Zonnen	.99	1.07	.76	1.18	-.21	-1.74	.08
Schaatsen	.82	1.16	.89	1.13	.07	.59	.56
Flora/fauna spotten	.67	1.11	1.74	.83	1.10	6.74	<.01
Picknicken	.81	1.19	.89	1.11	.07	.61	.54
Boek lezen	.74	.12	1.08	.96	.49	2.46	.02
Vissen	.82	1.14	1.80	.96	.93	2.70	<.01
Functionaliteit							
Activiteit							
Wandelen	.54	.98	.93	.93	.40	3.16	<.01
Hond uitlaten	.81	.96	1.05	.87	.27	1.07	.28
Zwemmen	.86	.86	.79	.03	-.11	-.62	.53
Hardlopen	.75	.98	1.06	.823	.36	2.46	.02
Zonnen	.789	.87	.85	1.01	.06	.54	.60
Schaatsen	.68	.95	1.00	.93	.34	3.01	<.01
Flora/fauna spotten	.77	.94	1.05	1.00	.29	1.97	.05
Picknicken	.78	.91	.86	.99	.10	.78	.43
Boek lezen	.73	.95	1.02	.95	.31	2.53	.01
Vissen	.82	.95	1.13	1.14	.30	1.01	.31
Schoonheid							
Activiteit							
Wandelen	1.17	1.03	1.73	.85	.60	4.86	<.01
Hond uitlaten	1.59	.92	1.49	1.14	-.10	-.45	.66
Zwemmen	1.61	.88	1.56	.98	-.06	-.50	.62
Hardlopen ²	1.52	1.00	1.76	.67	.28	2.31	.02
Zonnen	1.489	.97	1.64	.90	.17	1.47	.14
Schaatsen	.15	.96	1.68	.89	1.65	1.65	.10
Flora/fauna spotten	1.54	.91	1.80	1.00	.27	1.90	.06
Picknicken	1.48	1.66	.93	.93	-.41	1.70	.09
Boek lezen ²	1.44	1.02	1.87	.62	.51	4.58	<.01
Vissen	1.57	.92	2.10	1.19	.50	1.79	.08
Binding							
Activiteit							
Wandelen	-.82	1.17	.07	1.27	.73	5.80	<.01
Hond uitlaten	-.17	1.21	-.02	1.20	.12	.48	.63
Zwemmen	-.36	1.26	.02	1.24	.30	2.67	<.01
Hardlopen	-.23	1.27	.05	1.22	.23	1.71	.09
Zonnen	-.31	1.21	-.07	1.29	.19	1.63	.10
Schaatsen	-.43	1.23	.16	1.23	.48	4.24	<.01
Flora/fauna spotten	-.18	1.21	-.01	1.45	.13	.96	.34

Picknicken	-.445	1.18	.07	1.28	.42	3.64	<.01
Boek lezen	-.46	1.22	.47	1.11	.80	6.50	<.01
Vissen	-.17	1.26	.12	1.47	.22	.73	.47
Veiligheid perceptie							
Activiteit							
Wandelen	.53	.63	.84	.55	.51	4.11	<.01
Hond uitlaten	.75	.58	.78	.74	.04	.20	.85
Zwemmen	.72	.56	.78	.59	.10	.88	.38
Hardlopen	.73	.61	.85	.53	.21	1.59	.11
Zonnen	.67	.62	.79	.57	.20	1.35	.18
Schaatsen	.68	.59	.84	.58	.27	2.41	.02
Flora/fauna spotten	.74	.58	.86	.62	.20	1.36	.18
Picknicken	.66	.61	.84	.56	.32	2.65	<.01
Boek lezen	.72	.63	.84	.48	.22	1.74	.08
Vissen	.75	.59	.80	.63	.08	.25	.81

¹ Schaal van -3 (helemaal niet mee eens) tot 3 (helemaal mee eens)/ ² Gelijke verdeling niet verondersteld.

Een vergelijking tussen de drie sense of place meet items laat zien dat wandelen en boek lezen activiteiten zijn die bijdragen aan sense of place ontwikkeling. Daarnaast zijn schaatsen, flora/fauna spotten en tot slot zwemmen, picknicken en vissen ook nog activiteiten die verschil maken. Opvallend is de spreiding van onderscheidende activiteiten over de dimensies: wandelen scoort op alle dimensie hoog, biodiversiteit is duidelijk gerelateerd aan natuur gerichte activiteiten. Functionaliteit en veiligheid zijn juist niet duidelijk aan een bepaalde activiteit gekoppeld maar scoren over de hele linie gematigd. Het gebruik maken van dimensie in de meting leverde in dit geval duidelijk extra informatie en meer inzichten op.

Kortom, er is een verband tussen sense of place en gedragskenmerken. Het aantal ondernomen activiteiten correleert met sense of place. Dit verband is het duidelijkst bij sense of place items die de totale sense of place omvatten: 1-item meting, 20-item meting: totaal en binding. Daarnaast scoren wel ondernemers van een activiteit over het algemeen hoger op sense of place dan niet ondernemers. Per sense of place item meting treden hier echter wel verschillen op. De 20-item dimensie meting geeft de grootste variatie en inzichten hierin weer.

5.5 Verband tussen demografische kenmerken en overige items

Deze paragraaf gaat in op de verbanden tussen demografische kenmerken en sense of place, dan wel activiteiten. Hierbij wordt de data wederom zowel geanalyseerd als besproken.

Aantal jaren kennis van het gebied

De analyses duiden erop dat de sense of place toeneemt naar mate een persoon langer bekend is met het gebied (bijlage C: tabel 2-5). Dit is het duidelijkst zichtbaar in de 1-item en 20-item totaal meting. Bij de dimensies is de opbouw over het algemeen ook te zien, hier komen echter nog wel eens afwijkende waarden voor tussendoor bij 1 antwoord categorie. Alleen de schoonheid dimensie laat een constante opbouw zien. Kortom, de simpele metingen leveren hier duidelijker resultaat.

Bezoekfrequentie van het gebied

De analyses duiden erop dat sense of place toeneemt naar mate een persoon het gebied regelmatig bezoekt (bijlage C: tabel 6-8). Wederom is dit verband het duidelijkst in de 1-item en 2-item totaal meting. Hierbij geldt wel dat bij beide de bezoekfrequentie van dagelijks, lager scoort dan de bezoekfrequentie van wekelijks. Wellicht dat deze categorie toebehoort aan respondenten die vrijwillig in het gebied komen, maar voor hun werk bijvoorbeeld. Bij de dimensies is wederom een minder duidelijk patroon te onderscheiden. Oftewel, het ligt aan het soort verband wat onderzocht gaat worden welke sense of place meting de beste inzichten geeft.

Geslacht

De analyses duiden erop dat op vrijwel alle sense of place metingen vrouwen anders scoren dan mannen (tabel 5.13). Hierbij scoren vrouwen over het algemeen hoger dan mannen, behalve voor de biodiversiteit en veiligheid perceptie dimensie.

Tabel 5.13 Variatie tussen man en vrouw en sense of place metingen

Sense of place	Man Mean	(SD)	Vrouw Mean	(SD)	Cohen's <i>d</i>	<i>t</i> -value	(2-tailed) <i>p</i> -waarde
1-item meting¹	3.24	1.54	3.79	1.34	.38	3.41	<.01
20-item meting²							
Biodiversiteit	.69	1.24	.99	1.05	.26	2.29	.02
Functionaliteit	.64	.99	.98	.91	.22	3.04	<.01
Schoonheid	1.42	1.02	1.73	.82	.38	2.99	<.01
Binding	-.49	1.27	.10	1.20	.48	4.17	<.01
Veiligheid	.68	.65	.82	.53	.24	2.17	.03
perceptie							
Totaal	.60	.77	.92	.67	.44	3.96	<.01

¹ Schaal van -3 (helemaal niet mee eens) tot 3 (helemaal mee eens)/ ² Gelijke verdeling niet verondersteld.

Wat betreft de activiteiten en sense of place is het duidelijk dat vrouwen gemiddeld genomen meer activiteiten ($m=4.38$, $s.d.=2.05$) ondernemen dan mannen ($m=3.69$, $s.d.=1.82$). Zowel op wandelen, zonnen, picknicken en boek lezen zijn significante p -waarde gevonden (tabel 5.14). Wat betreft de d -waarde is er alleen voor de activiteit boek lezen een typische tot substantiële relatie gevonden.

De rest duidt op typisch tot minimaal. Over deze laatste analyse nog een drietal opmerkingen. Allereerst, het percentage vrouwen (55%) ligt in dit steekproefkader hoger dan het percentage mannen (45%). Dit draagt eraan bij dat vrouwen gemiddeld genomen de activiteiten vaker ondernemen dan de mannen. Ten tweede, valt de activiteit vissen nu net buiten de onderscheidende waarden. Echter, bij gelijke verdeling van geslacht en een groter steekproefkader wordt verondersteld dat de mannen deze activiteit beduidend vaker ondernemen. Ten derde, de optie overige leverde ook nog een aantal activiteiten op, voornamelijk bbq'en en bier drinken werden hier nog regelmatig genoemd (n=23). De verdeling tussen mannen (n=23) en vrouwen (n=20) is hier praktisch gelijk echter.

Tabel 5.14 Relatie tussen activiteiten ondernomen door mannen vrouwen

Activiteit	Man		Vrouw		Cohen's <i>d</i>	Pearson Chi-square	
	Mean	(SD)	Mean	(SD)		Waarde	<i>p</i> -waarde (2-tailed)
Wandelen	.67	.473	.80	.399	.30	7.52 ¹	<.01
Hond uitlaten	.06	.234	.06	.245	-	.05 ²	.825
Zwemmen	.53	.501	.53	.501	-	.00 ³	.988
Hardlopen	.24	.427	.25	.437	.02	.12 ⁴	.730
Zonnen	.51	.502	.72	.452	.44	13.95 ⁵	<.01
Schaatsen	.42	.496	.49	.501	.14	1.16 ⁶	.282
Flora/fauna spotten	.21	.409	.15	.358	.16	1.89 ⁷	.169
Picknicken	.48	.501	.63	.484	.30	6.87 ⁸	<.01
Boek lezen	.17	.373	.46	.500	.66	29.70 ⁹	<.01
Vissen	.06	.234	.01	.107	.27	5.26 ¹⁰	.02

Kortom, demografische kenmerken houden ook verband met sense of place. Allereerst, hoe langer een persoon bekend is met het gebied –des te hoger de sense of place. Ten tweede, hoe regelmatig het bezoek (dagelijkse bezoekfrequentie uitgezonderd) hoe hoger de sense of place. Daarnaast zijn vrouwen over het algemeen sterker verbonden. Tot slot, ondernemen vrouwen gemiddeld meer activiteiten dan mannen.

6. Discussie

In dit hoofdstuk worden de studieresultaten geïnterpreteerd en mogelijke consequenties benoemd. Allereerst wordt er ingegaan op de bijdrage van deze studie aan het studiegebied van mens-plaats-relaties, in specifiek sense of place concept ontwikkeling (paragraaf 6.1). Vervolgens wordt er ingegaan een reflectie van de gebruikte methodiek (paragraaf 6.2). Tot slot worden er nog een aantal aanbevelingen gedaan voor vervolgstudies (paragraaf 6.3).

6.1 Bijdrage aan sense of place concept ontwikkeling

Deze paragraaf gaat in op de bijdrage die deze studie aan sense of place concept ontwikkeling heeft geleverd, als wel voor mens-plaats-relatiestudies in het algemeen. Hierbij zal er eerst ingegaan worden op een positionering van de studie resultaten tussen andere vergelijkbare studies en vervolgens op de bijdrage die deze studie heeft geleverd.

Allereerst de positionering van deze studie tussen andere vergelijkbare sense of place studies. Er zijn nog geen vergelijkbare studies uitgevoerd, de studie van Jorgensen en Stedman (2006) komt nog het meest in de buurt. De auteurs van deze studie gaven het belang van vervolgstudie al aan. In hun studie vonden zij geen direct verband, zij stelden echter ook dat: *“het perspectief en de aanpak kunnen te algemeen zijn geweest en meer specifieke clusters (zoals water gerelateerde recreatie activiteiten) zouden een ander resultaat kunnen geven* (Jorgensen & Stedman, 2006, p324: vrij vertaald). Deze studie heeft bewezen dat dit inderdaad het geval is, terwijl er niet eens gebruik is gemaakt van specifieke clusters van activiteiten. Daarnaast zijn er tal van auteurs die het belang van gedragskenmerken benoemen. Zo stelde Spinney (2006, 709: vrij vertaald) *“..ik benadruk en verken de notie dat we betekenis en binding creëren voor een plaats op basis van hoe we in die plaats zijn.”* Manzo (2005, p68) benoemd de focus die door diverse auteurs wordt gelegd op temporele sociaal ruimtelijke aspecten: beweging en rust, geplaatst (implacement) en niet geplaatst (displacement) en binnen (insideness) en buiten (outsideness). Oftewel, een algemene erkenning voor het belang van verandering –en dus beweging- is alom aanwezig; Nu is er echter ook een studie die dit daadwerkelijk heeft aangetoond.

De bijdrage van deze studies is tweevoudig. Allereerst is er dus aangetoond dat gedragskenmerken van invloed zijn op sense of place, evenals bezoekfrequentie en aantal jaren kennis van het gebied. Ten tweede is de studie van Jacobs en Buijs (2011) gebruikt om een nieuwe meetmethode voor sense of place uit te proberen. Deze bleek betrouwbaar en toepasbaar. Met behulp van deze meting is het duidelijk geworden dat sense of place is opgebouwd uit meerdere dimensies die onderling samenhangen maar ook verschillen. Het gebruik van de meetmethode leverde extra inzichten op, ten opzichte van de bestaande meetmethode. Een uitgebreidere beschrijving over de nieuwe methodiek volgt nog in de volgende paragraaf.

Kortom, de bijdrage van deze studie aan sense of place en mens-plaats-relatie studies is tweevoudig. Allereerst is er een nieuwe meetmethode ontwikkeld die betrouwbaar en toepasbaar is. Ten tweede zijn er op basis van deze nieuwe meetmethode, als wel bestaande duidelijk verbanden aangetoond tussen sense of place en gedragskenmerken. Voor beide bijdragen zijn in de bestaande literatuur tal van ondersteunende uitgangspunten en veronderstellingen te vinden.

6.2 Reflectie op methodiek

In deze studie werd al eerder kort melding gemaakt van de beperkingen van deze studie (hoofdstuk 4). Nu wordt er ingegaan op de beperkingen die naar voren kwamen gedurende de uitvoer en analyse van deze studie. Deze paragraaf is opgedeeld in twee stukken. Het eerste stuk reflecteert kritisch op de studie, het tweede deel benadrukt de positieve kanten.

Allereerst dus de kritische noten. Ten eerste de gekozen methode van data verzameling. In hoofdstuk vier is hier al op ingegaan wat betreft representativiteit van het steekproefkader en locatie van afname. Het steekproefkader is niet representatief en er zijn geen metingen op locatie verricht –en alleen gedurende slecht weer. Zoals vermeld is de non respons bij het uitdelen van de papieren versie niet bijgehouden, een gebrek. Daarnaast was deze niet te meten bij de verspreiding van de online enquête. Dit is een duidelijk punt waarop verbetering mogelijk was geweest wat betreft uitvoer. Een tweede punt is de invloed van tijdelijke kenmerken. Zo had een aantal van de respondenten net practica gehad in de uiterwaarden en scoorde de activiteit ‘flora/fauna spotten’ daardoor relatief hoog. Bij een meting in een ander uiterwaardengebied zal deze activiteit dan ook niet zo hoog scoren. Hieraan gerelateerd is het moment van meting, in het voorjaar tijdens een periode met slecht weer. Zoals in de analyse opgemerkt zijn de meest ondernomen activiteiten mooi weer gerelateerd. Meting op een ander moment had dan wellicht ook tot andere resultaten geleidt. Tot slot nog een opmerking over de twee verschillende methoden van respondenten werving. De papieren versie is tijdens lunchpauzes verspreid en bereikte een divers publiek. De online versie is per mailing verspreid en voornamelijk bij bekenden van de onderzoeker terecht gekomen, dit is niet optimaal.

Ten tweede de inhoudelijke aspecten van de enquête. Binnen deze studie zijn drie concepten bestudeerd; sense of place, gedragskenmerken en steekproefkader karakteristieken. Wat betreft het sense of place item zijn er een drietal zaken die beter hadden gekund. Ten eerste, de dimensie meting. Binnen deze studie werden de plaats dimensies, zoals aangetoond door Jacobs en Buijs(2011) voor het eerst geoperationaliseerd. Hiervoor zijn vragen geformuleerd zodat betrouwbare metingen verricht konden worden. Alle vragen bleken betrouwbaar op één na: *Ik vind de Wageningse uiterwaarden net een kunstwerk*. Achteraf gezien is het niet vreemd dat deze vraag onbetrouwbaar bleek. De term kunstwerk heeft immers voor niet iedereen dezelfde lading, mensen kunnen kunst waarderen maar ook juist verafschuwen. Voor een volgende studie moet deze vraag dan ook vervangen worden door een ander. De rest van de vragen en dimensies bleek betrouwbaar en kan dus worden gebruikt voor het verrichten van soort gelijke metingen.

Tot slot nog een laatste kritische noot aangaande de sense of place dimensie meting, voor een objectievere meting hadden de twintig vragen gerandomiseerd aangeboden moeten worden, oftewel meerdere enquête versies. De invloed van vraag volgorde had dan gemeten en beperkt kunnen worden. Het gedragskenmerken item bestond uit één enkele meting. De onderzoeker heeft zelf de tweede meting (aantal activiteiten) aangemaakt, op basis van het aantal ingevulde activiteiten in de enquête. Er wordt verondersteld dat het zelf laten invullen van het aantal activiteiten door de respondenten wellicht andere data had opgeleverd. Dit is iets wat in een vervolg studie zou kunnen worden gecontroleerd. Daarnaast is het zo dat de activiteiten anders had kunnen worden geformuleerd, met meer specifieke categorieën: sociale activiteiten (bbq'en , picknicken etc.), sportieve activiteiten (hardlopen, wandelen) etc. Door meer onderscheid te maken hadden er meer specifieke uitspraken gedaan kunnen worden over het effect van activiteiten op sense of place. Een andere opmerking is de opvallend hoge score van activiteiten die 1-malig zijn genoemd door afzonderlijke respondenten, kennelijk is er een veel grotere spreiding onder de ondernomen activiteiten dan gedacht. Ook deze observatie pleit voor het gebruik van activiteiten categorieën.

Ondanks de kritische noten op de uitvoer zijn er ook een aantal duidelijk positieve aspecten te benoemen. Er is een verkennend onderzoek uitgevoerd met prima resultaten. Er is zodoende een bijdrage geleverd aan kwantitatieve sense of place meetinstrumentatie. De 20-item meting was nog niet eerder geoperationaliseerd en toegepast. De meting bleek zowel betrouwbaar als valide. Pluspunt van deze meetmethode ten opzichte van bestaande methoden is dat deze kenmerken van binding voor een bepaalde plaats onderscheid en meet. Dit in tegenstelling tot andere methoden die bijvoorbeeld alleen de intensiteit van sense of place meten (Hammitt, Backlund en Bixler, 2006) of de wijze van binding –dependence, identity & attachment (Jorgenson & Stedman, 2006). Kortom, er lijkt een nieuwe –in meerdere contexten bruikbare- methode te zijn ontwikkeld.

6.3 Aanbevelingen

Deze studie biedt een drietal uitgangspunten voor vervolgstudies. Allereerst de studie zelf. Het is aan te bevelen om dezelfde studie nog een tweede keer uit te voeren, maar dan met een groter en representatief steekproefkader als wel dataverzameling op de locatie zelf. Daarnaast zou dit ook nog in de verschillende seizoenen gedaan kunnen worden. De activiteiten die het meest worden ondernomen zijn bijna allemaal mooi weer gebonden. Ten tweede de implicaties en mogelijke vervolgstappen van de sense of place dimensie metingen set. Binnen deze studie is hier een geoperationaliseerde versie van gemaakt, welke –op 1-vraag na-betrouwbaar bleek. Verder onderzoek met dezelfde set of onderzoek naar uitbreiding van de set is van harte aan te bevelen. Evenals het opstellen van sets voor andere landschappen. Een meer uitgebreide set kan ook gebruikt worden om verschillen tussen landschappen vast te stellen.

Ten derde de invalshoek van deze studie. De resultaten duiden erop dat gedragskenmerken van invloed zijn op de vorming van sense of place. Het verkennende karakter van deze studie geeft al aan dat er nog veel meer te halen valt. Het aantal gedragskenmerken onderzocht binnen deze studie was zeer beperkt. Hier valt nog veel meer onderzoek te doen en in mijn ogen interessante kennis te halen. Het vaststellen van de factoren die van invloed zijn op een persoon zijn sense of place vorming zou een grote bijdrage leveren aan mens-plaats-relatiestudies. De link die wordt gelegd tussen gedrag (lichamelijke activiteit) en binding (geestelijke perceptie) is intrigerend en vraagt om de daadwerkelijke integratie van de verschillende kennisgebieden die zich toch al met mens-plaats-relaties bezighouden. Nog een aantal aanbevelingen om deze invalshoek verder te bestuderen: meenemen van een sociale interactie dimensie of activiteiten categorie (individuele versus groepsactiviteiten). Gebruikmaken van activiteiten clusters in plaats van losse activiteiten. Metingen verrichten over enkele seizoenen. Dit zijn slechts enkele aanbevelingen, er zijn nog veel meer studies mogelijk.

Ter afronding, op basis van deze studie zijn een drietal duidelijke aanleidingen aanwezig om vervolgstudies uit te voeren. Allereerst een vergelijkbare studie, maar dan met een representatiever steekproefkader en in het studiegebied zelf. Ten tweede dient de nieuwe meetmethode vaker toegepast te worden en verder ontwikkeld. Tot slot, de link tussen het effect van gedragskenmerken op sense of place zoals bestudeerd leverde interessante resultaten op. Het is het dan ook aan te bevelen meer studies naar de invloed van gedragskenmerken op sense of place te starten.

7. Conclusie

- *Is er een verband tussen het aantal ondernomen activiteiten en sense of place?*

Het antwoord is ja, het totaal aantal aan verschillende activiteiten die een recreant onderneemt is van invloed op zijn of haar sense of place. Hierbij duiden meer activiteiten op een hogere sense of place.

- *Is er een verband tussen wel en niet ondernemers van activiteiten en sense of place?*

Het antwoord is ja, wel ondernemers scoren over het algemeen beduidend hoger op sense of place dan niet ondernemers van dezelfde activiteit. Hierbij kwam naar voren dat wandelen een activiteit is die over alle dimensies verspreid onderscheidend scoort. Voor de activiteiten vissen en flora/fauna spotten is vastgesteld dat deze duidelijk aan de biodiversiteit dimensie zijn gekoppeld.

- *Is er een verschil in verband tussen de demografische kenmerken en sense of place?*

Wederom is het antwoord positief, demografische kenmerken zijn van invloed op sense of place. Allereerst is er een verband tussen het aantal jaren bekendheid met het gebied en sense of place; Des te langer een persoon bekend is met het gebied des te hoger de sense of place. Ten tweede heeft de bezoekfrequentie invloed. Een hogere bezoekfrequentie (behalve dagelijks) duidt ook op een hogere sense of place. Daarnaast is het zo dat vrouwen gemiddeld genomen meer activiteiten ondernemen en een hogere sense of place hebben dan mannen.

Kortom, om nog even terug te komen om het onderzoeksdoel: Gedragskenmerken zijn aantoonbaar van invloed op sense of place bij recreanten. Daarnaast is er aangetoond dat een meetmethode die gebruik maakt van dimensies betrouwbaar en waardevol is, waarbij meer inzichten verworven kunnen worden over de relatie tussen gedragskenmerken en sense of place.

Referenties

- Azjen, I. (1991) The theory of planned behaviour. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 50, 179-211. Gelezen in: Sutton, 1998.
- Azjen, I. & Fishbein, M. (1980) Understanding attitudes and predicting social behaviour. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. Gelezen in: Sutton, 1998.
- Creswell, J. W. (2009), research design; Qualitative, quantitative and mixed methods approaches. Sage publications. California U.S.
- Fehres, P. N. (2011) A feeling and thinking approach of wildlife: Combining emotional and cognitive concepts in human dimensions of wildlife. Student thesis report. Wageningen University.
- Fishwick, L. & Vining, J. (1992) Toward a phenomenology of recreation place. *Journal of Environmental Psychology*, 12(1), 57-63.
- Halpenny, E. A. (2010) Pro-environmental behaviours and park visitors: The effect of place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 30(4), 409-421.
- Hart, 't H., Boeije, H. & Hox, J. (2005) Onderzoeksmethoden. Den Haag, Boom Lemma uitgevers.
- Hammitt, W. E., Backlund, E. A. & Bixler, R. D. (2006) Place bonding for recreation places: Conceptual and empirical development. *Leisure Studies*, 25(1), 17-41.
- Hay, R. (1998) Sense of place in a developmental context. *Journal of Environmental Psychology*, 18(1), 5-29.
- Hidalgo, M. C. & Hernandez, B. (2001) Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 273-281.
- Jacobs, M.H. (2006) The production of mindscapes: a comprehensive theory of landscape experience. Dissertation paper. Wageningen University.
- Jacobs, M.H. & Buijs, A. E. (2011), Understanding stakeholders' attitudes toward water management interventions: Role of place meanings. *Water Resource Research*, 47, W01503, doi: 10.1029/2009WR008366.
- Jaspers, M. (2012) Sense of place in practise, investigating the potential of place meanings in a participatory process. Student thesis report. Wageningen University.
- Johnsen, M. (2007) The meaning of the body. Aesthetics of human understanding. Chicago, The university of Chicago Press. Gelezen in: Lewicka, 2011.
- Jorgensen, B. S. & Stedman, R. C. (2006) A comparative analysis of predictors of sense of place dimensions: Attachment to, dependence on, and identification with lakeshore properties. *Journal of Environmental Management*, 79(3), 316-327.
- Jorgensen, B. S. & Stedman, R. C. (2011) Measuring the spatial component of sense of place: a methodology for research on the spatial dynamics of psychological experiences of places. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 38(5), 795-813.

- Lewicka, M. (2011) Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31(3), 207-230.
- Low, S. M. & Altman I. (1992) Place attachment: A conceptual inquiry. New York, Plenum Press. Gelezen in: Patterson and Williams, 2005.
- Mander, J. & Goldsmith, E. (Eds.) (1996) The case against the global economy: And for a turn toward the local. San Francisco, CA. Sierra Club Books. Gelezen in: Smith et al (2011).
- Manzo, L. C. (2003) Beyond house and haven: Toward a revisioning of emotional relationships with places. *Journal of Environmental Psychology*, 23(1), 47-61.
- Manzo, L. C. (2005) For better or worse: Exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology*, 25(1), 67-86.
- Manzo, L.C. & Perkins D. D. (2006) Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335-350.
- Patterson, M. E. & Williams, D. R. (2005) Maintaining research traditions on place: Diversity of thought and scientific progress. *Journal of Environmental Psychology*, 25(4), 361-380.
- Raymond, C. M., Brown, G. & Weber, D. (2010) The measurement of place attachment: Personal, community, and environmental connections. *Journal of Environmental Psychology*, 30(4), 422-434.
- Relph, E. (1970) An inquiry into the relations between phenomenology and geography. *The Canadian Geographer*, 14(3), 193-201.
- Relph, E (1976) Place and Placelessness. London, Pion. Gelezen in: Jacobs en Buijs, 2011.
- Scannell, L. & Gifford, R. (2010), Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1-10.
- Scott, M. J. & Canter, D. V. (1997) Picture or place? A multiple sorting study of landscape. *Journal of Environmental Psychology*, 17(4), 263-281.
- Seamon, D. (1982) The phenomenological contribution to environmental psychology. *Journal of Environmental Psychology*, 2(2), 119-140.
- Seamon, D. (1979) A geography of the life world: movement, rest and encounter. New York, St. Martin's Press. Gelezen in: Manzo, 2003.
- Shamai, S., 1991. *Sense of Place: an Empirical Measurement*. *Geoforum*, 22(3), 347-358.
- Smith, J. W., Davenport, M. A., Anderson, D. H. & Leahy, J. E. (2011) Place meanings and desired management outcomes. *Landscape and urban planning*, 101(4), 359-370.
- Soini, K., Vaarala, H. & Pouta, E. (2012) Residents' sense of place and landscape perceptions at the rural-urban interface. *Landscape and Urban Planning*, 104(1), 124-134.
- Spinney, J. (2006) A place of sense: a kinaesthetic ethnography of cyclists on Mont Ventoux. *Environment and Planning D: Society and Space*, 24(5), 709-732.

Stedman, R. C. (2002) Toward a social psychology of place: Predicting behaviour from places-based cognitions, attitude, and identity. *Environment and Behaviour*, 34(5), 561-581.

Sutton, S. (1998) Predicting and explaining intentions and behaviour: How well are we doing? *Journal of Applied Social Psychology*, 28(15), 1317-1338.

Vaske, J. J. & Donnelly M. P. (1999) A value-attitude-behaviour model predicting wild land preservation voting intentions. *Society and Natural Resources*, 12(6), 523-537.

Vaske, J. J. (2008) Survey research and analysis; Applications in parks, recreation and human dimensions. Pennsylvania, Venture Publishing, Inc. State College.

Veron, 2012.

<http://veron.infoteur.nl/specials/gedragpsychologie.html> [laatst bezocht in Juli 2012]

Whittaker, D., Vaske, J. J. & Manfredi, M. J. (2006) Specificity and the cognitive hierarchy: Value orientations and the acceptability of urban wildlife management actions. *Society and Natural Resources*, 19(6), 515-530.

De betekenis van de Wageningse uiterwaarden – Deze enquête duurt slechts 5 minuten en u helpt mij mijn studie te halen!

Kunt u bij elke stelling hieronder aangeven in hoeverre u het ermee eens of oneens bent? Kruis een vakje aan achter iedere stelling	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Beetje mee oneens	Neutraal	Beetje mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
1. Ik waardeer de biodiversiteit van de Wageningse uiterwaarden.							
2. In de Wageningse uiterwaarden kan ik recreëren zoals ik wil.							
3. Ik vind de Wageningse uiterwaarden mooi.							
4. Ik voel me verbonden met de Wageningse uiterwaarden.							
5. Ik voel me veilig in de Wageningse uiterwaarden.							
6. De Wageningse uiterwaarden voldoen aan mijn verwachtingen voor een recreatiegebied.							
7. De diversiteit aan planten en dieren in de Wageningse uiterwaarden trekt me aan.							
8. Ik vind de Wageningse uiterwaarden fraai.							
9. De Wageningse uiterwaarden zijn betekenisvol voor mij.							
10. In de Wageningse uiterwaarden zie ik waardevolle flora en fauna.							
11. Ik voel me vrij in de Wageningse uiterwaarden.							
12. Ik vind de Wageningse uiterwaarden net een kunstwerk.							
13. De Wageningse uiterwaarden zijn een deel van mij.							
14. De natuur in de Wageningse uiterwaarden spreekt mij aan.							
15. De gebruiksvriendelijkheid van de Wageningse uiterwaarden vind ik hoog.							
16. De schoonheid van de Wageningse uiterwaarden spreekt mij aan.							
17. Ik voel me op mijn gemak in de Wageningse uiterwaarden.							
18. De Wageningse uiterwaarden bevatten alles wat ik nodig heb om te kunnen recreëren.							
19. Ik identificeer me met de Wageningse uiterwaarden.							
20. Ik heb het idee dat ik op mijn hoede moet zijn in de Wageningse uiterwaarden.							

B. Aantal activiteiten: Antwoorden op categorie overig

Activiteiten gericht op sociale interactie (n=31):

Bbq'en (n=23)
Zitten en praten (n=1)
Daten (n=2)
Borrelen (n=1)
Bijbelkring (n=1)
Bier/wijn drinken (n=4)

Gebied specifieke activiteiten (n=8):

Coachen (n=3)
Roeien (n=4)
Grondboren (n=1)

Actieve activiteiten (n=47/8):

Fietsen (n=39)*
Rugbyen (n=1)
Squashen (n=1)
Spelletjes spelen (n=1)
Skaten (n=1)
Hutten bouwen (n=1)
Soldaatje spelen (n=1)
Zeilen (n=1)
Vliegeren (n=1)

Overige activiteiten (n=8):

Fotograferen (n=1)
Slapen (n=1)
Studeren (n=1)
Schrijven dagboek (n=1)
Zitten aan het water (n=1)
Genieten van het uitzicht (n=1)
Wildkamperen (n=1)
Heb nog nooit echt iets in gebied gedaan (n=1)**

Niet bruikbare antwoorden (n=2):

X (n=1)**
Ik kom er nooit, geen activiteiten dus (n=1)**

Totaal aantal genoemde activiteiten: 57***

**Per abuis was deze categorie wel als standaard in de online versie meegenomen, maar niet in de papieren versie.*

*** Niet meegerekend in totaal aantal verschillende activiteiten.*

**** Totaal aantal 'overige' is berekend door alle genoemde activiteiten afzonderlijk te tellen en dan minus het antwoord 'fietsen'. Dit komt op een totaal van 57.*

C. Overige tabellen

Tabel 1. Spreiding van het aantal ondernomen activiteiten onder het steekproefkader.

Aantal activiteiten	Frequentie (n)	Percentage (%)	Cumulatief percentage(%)
0	1	0,3	0,3
1	26	8,3	8,6
2	45	14,3	22,9
3	64	20,3	43,2
4	47	14,9	58,1
5	50	15,9	74,0
6	43	13,7	87,7
7	21	6,7	94,4
8	9	2,9	97,3
9	2	0,6	98,8
10	1	0,3	99,4
11	1	0,3	99,7

Tabel 2. Sense of place verband met het aantal jaren kennis van het gebied (1-item meting)

Sense of place 1-item meting¹		
	Mean	SD
< dan 1 jaar geleden	2.97	1.54
Ongeveer 1 jaar geleden	2.87	1.52
1 tot 5 jaar geleden	3.67	1.40
5 tot 10 jaar geleden	4.05	1.26
> dan 10 jaar geleden	4.38	1.31

¹ Schaal van 0 (niet verbonden) tot 6 (sterk verbonden).

Tabel 3. Sense of place verband met het aantal jaren kennis van het gebied (20-item meting: totaal)

Sense of place 20-item meting¹		
	Mean	SD
Totaal		
< dan 1 jaar geleden	.61	.71
Ongeveer 1 jaar geleden	.52	.83
1 tot 5 jaar geleden	.81	.70
5 tot 10 jaar geleden	.94	.72
> dan 10 jaar geleden	1.10	.84

¹ Schaal van -3 (helemaal niet mee eens) tot 3 (helemaal mee eens).

Tabel 4. Sense of place verband met het aantal jaren kennis van het gebied (20-item meting: dimensies)

Sense of place 20-item meting¹	Mean	SD
Biodiversiteit		
< dan 1 jaar geleden	.88	1.12
Ongeveer 1 jaar geleden	.42	1.40
1 tot 5 jaar geleden	.81	1.11
5 tot 10 jaar geleden	1.14	1.00
> dan 10 jaar geleden	1.17	1.43
Functionaliteit		
< dan 1 jaar geleden	.75	.81
Ongeveer 1 jaar geleden	.79	1.04
1 tot 5 jaar geleden	.88	.91
5 tot 10 jaar geleden	.66	1.24
> dan 10 jaar geleden	1.10	1.06
Schoonheid		
< dan 1 jaar geleden	1.33	1.13
Ongeveer 1 jaar geleden	1.34	.90
1 tot 5 jaar geleden	1.65	.87
5 tot 10 jaar geleden	1.79	.78
> dan 10 jaar geleden	1.94	.70
Binding		
< dan 1 jaar geleden	-.63	1.29
Ongeveer 1 jaar geleden	-.66	1.30
1 tot 5 jaar geleden	-.07	1.16
5 tot 10 jaar geleden	.27	1.28
> dan 10 jaar geleden	.48	1.28
Veiligheid perceptie		
< dan 1 jaar geleden	.63	.60
Ongeveer 1 jaar geleden	.71	.56
1 tot 5 jaar geleden	.79	.58
5 tot 10 jaar geleden	.85	.60
> dan 10 jaar geleden	.77	.62

¹ Schaal van -3 (helemaal niet mee eens) tot 3 (helemaal mee eens).

Tabel 5. Sense of place verband met regelmaat van bezoek van het gebied (1-item meting)

Sense of place

1-item meting¹

	Mean	SD
Dagelijks	4.00	1.20
Wekelijks	4.58	1.24
Maandelijks	3.77	1.29
Halfjaarlijks	2.90	1.38
Jaarlijks	2.65	1.41
< 1x per jaar	2.00	1.15

¹ Schaal van 0 (niet verbonden) tot 6 (sterk verbonden).

Tabel 6. Sense of place verband met regelmaat van bezoek van het gebied (20-item meting: totaal)

Sense of place

20-item meting¹

	Mean	SD
Totaal		
Dagelijks	.42	1.04
Wekelijks	1.26	.72
Maandelijks	.80	.65
Halfjaarlijks	.61	.73
Jaarlijks	.57	.65
< 1x per jaar	.26	.68

¹ Schaal van -3 (helemaal niet mee eens) tot 3 (helemaal mee eens).

Tabel 7. Sense of place verband met regelmaat van bezoek van het gebied (20-item meting: dimensies)

Sense of place 20-item meting¹	Mean	SD
Biodiversiteit		
Dagelijks	.03	1.61
Wekelijks	1.39	1.14
Maandelijks	.77	1.06
Halfjaarlijks	1.08	1.19
Jaarlijks	.54	.98
< 1x per jaar	1.12	.96
Functionaliteit		
Dagelijks	.89	1.15
Wekelijks	1.14	.97
Maandelijks	.89	.94
Halfjaarlijks	.68	.95
Jaarlijks	.41	.94
< 1x per jaar	.46	.42
Schoonheid		
Dagelijks	.82	1.51
Wekelijks	2.01	.71
Maandelijks	1.65	.85
Halfjaarlijks	1.44	.97
Jaarlijks	1.41	.86
< 1x per jaar	1.24	1.24
Binding		
Dagelijks	-.28	1.79
Wekelijks	.77	1.17
Maandelijks	-.12	1.20
Halfjaarlijks	-.46	1.11
Jaarlijks	-1.39	1.09
< 1x per jaar	.00	.90
Veiligheid perceptie		
Dagelijks	.67	.83
Wekelijks	.98	.56
Maandelijks	.78	.58
Halfjaarlijks	.74	.54
Jaarlijks	.40	.57
< 1x per jaar	.44	.63

¹ Schaal van -3 (helemaal niet mee eens) tot 3 (helemaal mee eens).

